

VILNIAUS UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ LITERATŪROS KATEDRA

Laura Stašaitytė

Donaldas Kajokas ir „tyloji“ ispanų poezija

Magistro darbas

Darbo vadovė:
Doc. Dr. Audinga Peluritytė-Tikuišienė

Vilnius, 2016

Turinys

Įvadas.....	3
Metodologinė prieiga: patirties kalba.....	8
Patirties kalbos forma.....	17
Subjekto realybės patirtis.....	34
Išvados.....	56
Santrauka.....	61
Summary.....	63
Naudota literatūra.....	65

Įvadas

Darbo tema. Šio magistro darbo tema – Donaldas Kajokas ir „tylioji“ ispanų poezija. Arvydas Šliogeris teigia, jog „poezija yra menas kalba pasakyti tai, kas pačioje kalboje esti anapus kalbos.“¹ Kalbos anapussybėje atsiduria patirtis. Patyrimo išreiškimas kalbėsena žymi buvimą patirties akivaizdoje, todėl lyrinio subjekto pasireiškimas poezijoje yra įgalinamas principu „būti tada, kai kalbi.“² Giedrės Šmitienės teigimu, „rašytojai, o juo labiau poetai, yra talentingi patirties aprašinėtojai, jų intucija subtili, žvilgsnis niuansuotas ir refleksyvus.“³ Poeto žvilgsnio refleksyvumas suponuoja tai, jog poezija teikia platų jutiminį subjektyvios patirties aprašymą.⁴ Patirtis, būdama pirmesnė, nei jos išraiška kalbiniu pavidalu, poezijoje, būtent kalbos dėka, skaitytojui atveria pirminį patyrimą. Refleksyvumo požiūriu, poezijoje galinti įsikūnyti subjekto patirtis yra reikšminga, nes geba perteikti kalba sunkiai verbalizuojamų patirčių išraišką. Tokios giluminės, refleksyvios patirties atitikmenų randama Kajoko ir „tyliojoje“ ispanų poezijoje. Ši poezija tarpusavio panašumą įgauna, pirmiausia, per patirties įgalinimo raišką. Patirtis šioje poezijoje apsiriboja dabartimi. Dabartyje, subjekto atidžia žiūra, yra įprasminamas momento patyrimas, daiktų pavidalu. Kajokas, Ritos Tutlytės pastebėjimu, susitelkia „ties daikto *estetika*, ties trumpu rytietiškos manieros eilėraščiu“⁵, todėl, literatūrologės teigimu, poetas „fiksuoja dabartį, esamybę, šiapusybę. Būtis skleidžiasi dabar, šią akimirką.“⁶ „Tylioji“ ispanų poezija šalia Kajoko poetinės figūros atsiduria ne vien dėl poetinio daiktiškumo, bet ir dėl visai „50-ųjų poetinei kartai“, kuriai priklauso „tylieji“ ispanai, bendros pakitusios poezijos sampratos: poezija iš buvimo komunikacinės paskirties, tampa realybės pažinimo būdu.⁷ Pažinimas šioje poezijoje realizuojamas

---

¹ Arvydas Šliogeris, *Bulvės metafizika*, Lietuvos rašytojų sąjungos mėnraštis „Metai“, 2009, Nr. 11, <http://tekstai.lt/zurnalas-metai/5694-arvydas-sliogeris-bulves-metafizika?catid=545%3A2009-m-nr-11-lapkr-itis> (žiūrėta 2016.05.23. 19:00).

² Giedrė Šmitienė, *Kalbėti kūnu. Fenomenologinė Alfonso Nykos-Niliūno kūrybos studija*, Vilnius:Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2007, 9.

³ Ten pat, 15.

⁴ Jonkus, 257.

⁵ Rita Tutlytė, *Naujausioji lietuvių literatūra 1988-2002*, Vilnius: Alma litera, 2003, 124.

⁶ Ten pat, 124.

⁷ Alfredo López-Pasarín Basabe, „La poesía de la generación Española del 50“. *Cuadernos Canela*, Canela.org.es, 2007, Nr. 18, 34.

keliais būdais: viena vertus, sužinojimas ateina per kūrybinę eilėraščio rašymo veiklą, kita vertus, sužinojimas atsiveria per eilėraščio skaitymo aktą. Tiek Kajoko, tiek „tyliųjų“ ispanų kūryboje pastebimas bandymas išėiti iš apibrėžtų realybės ribų. Taigi šioje poezijoje neapsiribojama vienatinės tikrovės patyrimu, tai Kajoko ir ispanų poeziją artina prie buvimo meditatyvios *išraiškos*.

Šio **darbo objektas** – Kajoko ir „tyliosios“⁸ ispanų poezijos atstovų Chosé Anchelo Valento ir Chosé Koredor-Matėjo eilėraščių analizė. Nepaisant jau įvardinto, šiuos poetus vienijančio realybės ribų peržengimo poezijoje, svarbu įvardinti ir kitus poezijoje aptinkamus sąlyčio taškus, lėmusius Kajoko, Valento ir Koredor-Matėjo atsidurimą bendrame analizės tyrime. Šių poetų kūrybos sandūrą, pirmiausia, lėmė asmeninis interesas, nukreiptas į domėjimąsi Kajoko bei ispanų poezija. Dėmesio akiratyje, pirmiausia, atsidūrusi Kajoko poezija, sudomino savo poetine kalbėsena, kuria reflektuojamas santykis su savimi ir pasauliu, jos linkis į orientalizmą ir filosofškumą. Ispanų kūryba į domėjimosi lauką pateko, ieškant ispaniškosios Kajoko poezijos atitikmens. „Tyliosios“ ispanų poezijos skaitymo ir eilėraščių vertimo būdu buvo suprasta, jog iš visos ispanų „50-ųjų poetinės kartos“ atstovų, panašumo su Kajoko poezija įgyja Valento ir Koredor-Matėjo kūryba. Šią poeziją vienija ne vien subjekto refleksija, individuali kalbėsena, kuri atveria universalią patirtį, ar panaši grafinė eilėraščio forma, tačiau ir kalbos konceptas, kuris yra grindžiamas „nepasitikėjimu“ žodžiu. Kalba šioje poezijoje suprantama kaip nepakankama duotis išreikšti jusliškai patiriamą tikrovę. Todėl šią poeziją vienija tylos ar nutylimo motyvas, kuris čia veikia kaip nebylus nebylios patirties įreikšminimas. Kandangi tikrovė gali būti suprasta atsižvelgiant į jos patyrimą, eilėraščių analizės pagrindu tampa Kajoko, Valento ir Koredor-Matėjo poezijos realybės raiška ir išraiška. G. Šmitienės teigimu, „kūrinio idėja ar analizė prasminga tik juntant jo materialumą, reikšmė yra ne *idėjų padangėse*, bet tarp eilėraščio žodžių [...]“⁹ Taigi

---

⁸ „50-ųjų poetinę kartą“ sudarę poetai: Ch. A. Valentas, Anchelas Gonzalesas, Julija Uceda, Ch. Koredor-Matėjo ir kt. „Tyliosios“ poezijos pavadinimas, pirmiausia, įgautas Valento poezijoje. Poetinio ištuštėjimo aspektu artumą tyliąjai poezijai randa ir Ch. Koredor-Matėjo poetika. Tad tylumas šioje poezijoje įprasminamas kaip poetinė kalbėsena, kuri nukreipta į tylumą, neišsakymą, dominuojantį tiek eilėraščio išorėje, tiek jo viduje.

⁹ Jakaitė, 31.

eilėraščių reikšmių atskleidimui pasirinkti poezijos kūriniai, kuriems būdingi tylumo, įsistebėjimo į objektą, apmąstymo, refleksyvumo motyvai: Kajoko eilėraščiai iš *Meditacijos* rinktinės (1997), Valento eilėraščiai iš poezijos knygos *Ateities knygos fragmentai* (2000) ir Ch. Koredor-Matėjo skirtingų rinkinių eilėraščiai (2000; 2006). Svarbu paminėti, jog Valento ir Koredor-Matėjo poezija, kuria remiamasi šiame darbe, darbo autorės yra išversta filologiniu vertimu, tačiau vertimo metu, buvo siekiama perteikti būdingą poetinės kalbės raišką.

Taigi pagrindinis **darbo tikslas** yra ištirti Kajoko ir ispanų „tyliosios“ poezijos eilėraščių išorinę raišką bei lyrinio subjekto santykį su tikrove. Pagrindinė darbo problema, kuri lemia išsikeliama tikslą nagrinėti subjekto ir realybės santykį, yra poezijoje įkūnytą tikrovės dvejopa raišką: viena vertus, suprantama, jog šioje poezijoje tikrovė grindžiama mąstymu; kita vertus, poezijoje aptinkama ir tikrovės, kuri paremta mąstymu ir veda į tuštumą, apraišką. Tad šis tikslas darbe išsikeliamas kaip prieiga suvokti, kuo esatis yra grindžiama Kajoko, Valento ir Koredor-Matėjo poezijoje. Darbo tikslo pasiekimui išsikeliami **uždaviniai** – 1. metodologine prieiga priartėti prie nagrinėjamų tekstų; 2. išsikelti prielaidą, jog tikrovė Kajoko ir ispanų „tyliojoje“ poezijoje yra dvejopo pobūdžio; 3. aptarti eilėraščių formos raišką ir steigti eilėraščių išorės raiškos jungtį su eilėraščių prasme; 4. ištirti dvilypį lyrinio subjekto ir realybės santykį. 5. aptarti lyrinio subjekto sąryšį su gamta.

Darbo metodas. Šio darbo metodologinė prieiga – fenomenologija. Ji ragina atsigręžti į daiktų patirtį, nekaustomą jų pamatymo pridėtinių apie daiktą reikšmių pavidalu.¹⁰ V. Daujotytės-Pakerienės teigimu, „esminga yra pati pasirodymo galimybė“¹¹, todėl labai svarbiu aspektu tampa literatūroje glūdintis juntamumas, kuris kelia mąstyseną apie jo išraiškos būdus.¹² Šie išraiškos būdai yra įvairialypiai ne tik nagrinėjamoje poezijoje, bet ir poezijoje apskritai, o tai atveria galimybę šiam jų įvairialypiškumo patyrimui. Tad D. Jonkaus teigimu, fenomenologija tampa bandymu surasti būdus

¹⁰ Jonkus, 258.

¹¹ Viktorija Daujotytė-Pakerienė, *Literatūros fenomenologija: problematikos kontūrai*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2003, 57.

¹² Jonkus, 257.

nusakyti patyrimą literatūroje.¹³ V. Daujotytės-Pakerienės teigimu, fenomenologija yra priartėjama prie pačių teksto gelmių, kur „suvokimo *įgilinimai* leidžia labiau prasiskverbti iki pirminių kalbinių sublimacijų kūrybos akte, ypač lyrikoje.“¹⁴ Kajoko, Valento ir Koredor-Matėjo poezija yra fenomenologiškai įdomi ne vien dėl savirefleksijos aspekto, tačiau ir dėl reiškinių, su kuriais poezijoje susiduria lyrinis subjektas, kiekybės. Tačiau svarbu paminėti, jog eilėraščių analizei pasirinkta metodologija yra labai plataus spektro ir, nors ja galima nagrinėti įvairius šioje poezijoje aptinkamus fenomenus, šis darbas pretenduoja tik į tikrovės raiškos, kurią suteikia nagrinėjama poezija, analizę. Šiame darbe poezija yra tiriama, atsižvelgiant į fenomenologinės filosofijos steigiamą sąmonės nukreiptumą¹⁵. Ši sąmonės nukreiptumo į objektą nuostata darbe bus naudojama siekiant išvelgti lyrino subjekto tikrovės santykį su aplinka, kuris atvers tikrovės patirties išraiškos būdus. Tad eilėraščių analizei naudojama fenomenologija šiame darbe reikalinga tik išskleisti reiškinių patyrimo būdą.

Pagrindinė literatūra, kuria remiamasi darbe – lietuviškoji Husserlio fenomenologijos recepcija: Algio Mickūno ir Deivido Stiuarto *Fenomenologinė filosofija*, kuria aiškinama fenomenologijos samprata. Agnieškos Juzefovič studija *Tuštumos fenomenas*, kurioje tuštuma, aktualumą įgaunanti ir šiame magistro darbe, nagrinėjama Rytų filosofijos ir Vakarų fenomenologijos perspektyvoje. Kadangi darbe poeziją siekiama nagrinėti fenomenologiškai, temos analizei pasirinkti ir literatūros fenomenologų darbai. V. Daujotytės-Pakerienės *Literatūros fenomenologija*, kurioje atliekama plati literatūros ir fenomenologijos sąryšio analizė; D. Jonkaus *Patirtis ir refleksija: fenomenologijos filosofijos akiračiai*, kurioje skyrius išskirtas svarstymui apie fenomenologijos ir literatūros įprasminimą praktiškai. Taip pat labai svarbiu atraminiu tašku tampa Giedrės Šmitienės *Kalbėti kūnu. Fenomenologinė Alfonso Nykos-Niliūno kūrybos studija*, kurioje nagrinėjama poezija fenomenologinio kūno aspektu bei plėtojama fenomenologinės filosofijos recepcija. Kritinę poezijos literatūrą sudaro įvairūs autoriai, tyrinėję Kajoko

---

¹³ Ten pat, 257.

¹⁴ Daujotytė-Pakerienė, 2003, 61.

¹⁵ Algis Mickūnas; David Stewart, *Fenomenologinė filosofija*. Iš anglų kalbos vertė Arūnas Sverdiolas, Vilnius: Baltos lankos, 1994, 22.

kūrybą. Kajoko atveju išskirtini darbai: Audingos Peluritytės straipsnis „Apie ribą ir beribiškumą Donaldo Kajoko kūryboje“, kuriame plačiai nagrinėjama Kajoko kūryba šiam darbui aktualiomis temomis (tylumas, eilėraščio struktūra, tematika ir kt.); Jurgitos Libonaitės „Sugrįžimai į save. Donaldo Kajoko estetikos formos ir prasmės“, kurioje nagrinėjant Kajoko esė bruožus, išryškinamas ir poezijos braižas bei steigiamas Rytų-Vakarų dialogiškumas Kajoko kūryboje, iš kurio darbe išsikelia prielaida apie dvejopą subjekto ir tikrovės santykį. Taip pat aktualūs ir Mariaus Buroko, Gedimino Kajėno, Elenos Baliutytės darbai, kurie steigia Kajoko poezijos aspektus (poetinė kalbėsena, meditatyvumas, tikrovės konceptas ir kt.), kurių dominavimas bus matomas ir šiame darbe. Ispanų poezijos atveju svarbiausi darbai: Alfredo Lopeso-Pasarino Basabe „50-ųjų poetinės kartos“ kūrybos apžvalga, kurioje iškeliami svarbiausi bendrai poetinei kartai aktualūs aspektai (kalbos konceptas, realybės patyrimas, kūrybinis procesas); Lauros Lopes-Fernandesos, Chorchės Mačino-Luko Valento poetikos analizė, kurioje svarbą įgauna Valento poezijoje svarstomas kalbos konceptas ir pati Valento poetinė kalbėsena; Marijos Teresos Klaramuntos, Elenos Vegos Sempajos pastebėjimai apie Ch. Koredor-Matėjo orientaliąją kūrybos liniją. Plačiau kritinė literatūra bus aptariama teorinėje darbo dalyje.

Darbo struktūra. Šį darbą sudaro įvadas, teorinė dalis ir dėstymas. G. Šmitienės teigimu, „kalbančiojo įsikūnijimas poezijoje dėsningai reiškiasi tam tikromis formomis, [...] kalbinės raiškos būdai leidžia suprasti, koku būdu poetiniame tekste susisieja kūrinys ir patiriantis kūnas.“¹⁶ Taigi eilėraštyje subjektas pasireiškia per kalbines struktūras, todėl dėstomoje dalyje, išorės ir gelmės santykio principu, pirmiausia, bus aptariama eilėraščio išorinė raiška (grafinė forma, poetinė kalba, sintaksė). Po šios dalies bus pereinama į gelmę, kurioje bus tiriamas lyrinio subjekto ir tikrovės santykis. Toliau darbą sudarys išvados, literatūros sąrašas ir santrauka.

---

¹⁶ Šmitienė, 44.

Metodologinė prieiga: patirties kalba

Fenomenologija aiškinasi fenomenų ar reiškinių esmes. Fenomenas ar reiškinys, fenomenologijos samprata, yra suvokimo įkūnijimas arba, kaip teigia Algis Mickūnas, tai yra „viskas, kas suvokiama.“¹⁷ Suvokimas tampa fenomenologijos filosofijos pamatiniu aspektu, teigiančiu, jog pasaulis reikšmę įgyja tik per sąmonę, o ši, sąlygota apibusio ryšio, yra įreikšminama tik per pasaulį.¹⁸ Arba, kaip teigia V. Daujotytė-Pakerienė, „pasaulis yra, nes *aš galiu* apie jį kuriuo nors būdu pasakyti, papasakoti.“¹⁹ Taigi pasaulį sąmonėje įprasminančių reikšmių įvairovė tampa tiriamąja fenomenologijos medžiaga, kur pagrindinis dėmesys teikiamas sąmonės turiniui, nepaisant to, kas tą turinį sudaro.²⁰ A. Mickūnas teigia, jog „sąmonė niekuomet nebūna tuščia ir asbrakti, atsaji. Ji visuomet konkreti ir susijusi su patyrimo pasauliu.“²¹

Kadangi patiriami reiškiniai svarbą įgauna savo reiškimūsi, o ne tuo, kokią reikšmę jie neša²², reiškinio patirtis pavirsta kertine fenomenologijos ir literatūros jungties motyvacija. Giedrės Šmitienės teigimu, „literatūros savitumas net moderniausių tekstų atveju atsiranda ne iš kalbos, bet iš patirties. Patirtis ieškosi žodžių.“²³ Lygiai taip, kaip patirtis ieško būti įvardinta žodžiais, taip tekstas kaip vienas iš fenomenų, „ieško“ savo „būties“ įprasminimo per jį skaitantįjį. Šiam teksto prasmės įgalinimui, G. Šmitienės pastebėjimu, svarbos turi introspektyvi skaitytojo žiūra, kuri kalbėsena pirmuoju asmeniu, atveria supratimą ne apie sakymo turinį, bet apie sakymo būdą, tad toks „suvokiančiojo įsikūnijimas yra aprašymo objektyvi prielaida. Ir tik jutiminis dalyvavimas įgalina prasmę.“²⁴ Vadinasi, subjekto dalyvavimas skaitymo procese lemia, jog fenomenologija ir literatūra yra susietos dvigubu fenomenologiniu veiksmu. Viena vertus, remiantis Romano Ingardeno fenomenologinės interpretacijos projektu, skaitantysis susiduria su

---

¹⁷ Mickūnas; Stewart, 15.

¹⁸ Ten pat, 26.

¹⁹ Daujotytė-Pakerienė, 2003, 62.

²⁰ Mickūnas; Stewart, 16.

²¹ Ten pat, 23.

²² Ten pat, 23.

²³ Šmitienė, 10.

²⁴ Ten pat, 13-14.

fenomenu (kūriniu) ir tą skaitomą kūrinį turi pamatyti objekto pavidalu: „skaitytojas pirmiausia turi pamatyti kūrinį, kaip *duotą objektą*, iš sakinių sukomponuotą objektą, kad jį galėtų padaryti *suvoktu objektu* (įprasmintu objektu arba sąmonės objektu)“.²⁵ Antra vertus, pats tekstas V. Daujotytės-Pakerienės įvardintas kaip „ypatingu būdu sustruktūrinta patirtis“²⁶ lemia ne vien skaitytojo patirties susidūrimą su tekstine patirtimi, skaitymu ją įgalinant. Be šio įgalinimo, tekstinė patirtis yra pati turinti savos patirties išraišką, kur konkreti tekste įrašyta sąmonė taip pat nukreipta objekto link, arba, kaip teigia D. Jonkus, „literatūrinio pasaulio aprašymas atsiveria kaip pasakotojo arba personažo patirties pasaulis. Taigi literatūrinio pasakotojo arba personažo pasaulis man duotas per mano skaitymo aktą, kuriame aktualizuoju literatūrinį pasaulį.“²⁷ Tad lygiai taip, kaip fenomenologija teigia, jog „tarp suvokiančiojo proto ir to, ką jis suvokia, yra neišardoma vienybė“²⁸, taip ir patirtis įkūnyta tekste, be pasireiškimo kitam, yra išreikšta pati sau, ta pačia subjekto-objekto neišardoma vienove, tik atgimstančia skaitytojo-teksto junglumu. Šią mintį labiau patikslinti gali D. Jonkaus įvestis į literatūros ir fenomenologijos santykio analizę, kur filosofas pasirenka Žano Pjero Rišardo teiginį apie bet kokio elemento: kūrinio, frazės ar žodžio protu suvokimą, sąlygotą teksto kaip sąmonės akto atgarsio atkūrimo savyje.²⁹ Vadinasi, tekstas kaip sąmonės aidėjimas rezonuoja skaitytojo patirtyje. Todėl, atrodytų, jog „teksto *kas* fenomenologiškai negali būti atskirta nuo [skaitytojo galinčio įvardinti – L. S.] *kaip*, nes sudaro bendrą dviašę suvokimo schemą.“³⁰ G. Šmitienės pastebėjimu, fenomenologijos kaip įdėmios žiūros ir atidžios klausos praktika bet koki fenomenologinį teiginį svarbiu padaro būtent savo pastebėjimu ir suvokimu, nes norėdama „pamatyti fenomenų suvokimo sąlygas, [fenomenologija – L. S.] klausia, kaip jie patiriami.“³¹

---

²⁵ *XX amžiaus literatūros teorijos*: [vadovėlis aukštesniųjų mokyklų filologijos specialybės studentams] / S. Daugirdaitė, N. Keršytė, K. Nastopka, M. Šidlauskas ir kt. . Sudarė A. Jurgutienė. Vilnius: VPU leidykla, 2006, 29.

²⁶ Daujotytė-Pakerienė, 2003, 43.

²⁷ Jonkus, 258-259.

²⁸ Mickūnas; Stewart, 22.

²⁹ Jonkus, 256.

³⁰ *XX amžiaus literatūros teorijos*, 30.

³¹ Šmitienė, 13; 19.

Kaip ir pasirinkta fenomenologijos metodologinė prieiga, kuri savo esme yra linkusi klausti apie, šiuo atveju, tekstinėje tikrovėje įkūnytus patirties būdus, taip ir įkūnyti patirties būdai – nagrinėjama medžiaga (D. Kajoko bei ispanų poezija) pasirinkti, remiantis aiškia motyvacija. Be to, kad poezija bendrąja prasme suteikia prieigą prie joje glūdinčių reikšmių išskleidimo, Kajoko bei ispanų poezija kartu yra ir labai fenomenologiška, ir atitinkanti G. Šmitienės įvardintą poezijos privalomybę „reikšti buvimo būdą, t.y. būti fenomenologiška.“³² Nagrinėjamos poezijos fenomenologiškumas gali būti aiškinamas per meditacijos sampratą. V. Daujotytės teigimu, „meditacija ne tik iš Rytų kultūrų, meditacija iš mūsų pačių patirties, jei tik prisisiekiame jos. Taigi, jei prisisiekiame to gilumo, kuris gali būti ir pačiame paviršiuje.“³³ Tad meditacija čia veikia kaip priemonė apmąstyti reiškinius, kurie fenomenologiškumą poezijoje įgauna dėl to, jog poetinėje tikrovėje jie yra „gyvenami ir iškyla kaip duotis.“³⁴ Todėl nagrinėjama poezija pasižymi subjektyvaus žvilgsnio naikinimo principu (nors iki galo neįmanomu), tačiau subjektyvumas čia keičiamas į tiek fenomenologijai, tiek Rytų filosofijai būdingą „universalų suvokimą, nekliudomą jokių interpretacijų.“³⁵

Jei teigiama, jog tekstas yra sąmonės ataidėjimas, tuomet svarbu išsiaiškinti, kokia to tekstinio „garso“ susikūrimo aplinkybė, lemianti fenomenalią jo išraišką. D. Kajoko atveju, fenomenologiškai įdomiu ir svarbiu aspektu tampa jo poezijoje įkūnyta refleksyvi patirtis. Šios patirties įgalinimui, o kartu ir fenomenologiniam sprendimui apie ją, pagrindo turi Kajoko kūrybą plačiai nagrinėjusios Audingos Peluritytės pastebėtas poeto atsirėmimas į poeziją kaip filosofijos, mąstymo ir praktikos formą. Šis bandymas poezija prabilti ir reflektuoti iki tol poezijoje veik nereflektuotą subjekto santykį su pasauliu, jį apmąstančia filosofija, istorija ir religija, ir taip steigti naujus poetinės kalbės būdus, A. Peluritytės teigimu, yra bendras visai poetinei kartai, į kurią įrašytas ir Kajokas.³⁶

---

³² Ten pat, 11.

³³ Viktorija Daujotytė, „Pasakyti apie pasakytą“. *Literatūra ir menas*, Nr. 3542, 2015, <http://literaturairmenas.lt/2015-11-06-nr-3542/2847-literatura/4480-viktorija-daujotyte-pasakyti-apie-pasak-yta> (žiūrėta 2016.05.18 10:00).

³⁴ Algis Mickūnas, *Per fenomenologiją į dzenbudizmą*. Vertė Dalia Kaladinskienė. Vilnius: Baltos lankos, 180.

³⁵ Ten pat, 135.

³⁶ Audinga Peluritytė, „Apie ribą ir beribiškumą Donaldo Kajoko kūryboje“, *Senieji mitai, naujieji*

Poeto atsirėmimas į poeziją kaip į naujos formos veiklą, individualios patirties perteikimą, žvelgiant į Kajoko kūrybinę raidą, pirmiausia sietinas su autoriaus kūryba sutapusio meto kartos srove – avangardizmu. Avangardizmas, anot A. Peluritytės, pakreipė Kajoko poeziją kita linkme ir „privertė susitelkti ties avangardiniam menui neįprastais dalykais, kitaip tariant, privertė išaugti iš avangardo pasaulėjautos ir stilistikos primetamų negatyvių, destruktyvių tendencijų išsaugant savo patirties tyrinėjimo unikalumą“.³⁷ Tad A. Peluritytės pastebėjimu, avangardizmo vedamas į patirties įprasminimo naujai eksperimentą, lietuvių poezijos kontekste Kajokas yra atliekantis tai esmiškai.³⁸ Esmiškumas grindžiamas lyrinio subjekto statuso transformavimu, atsitraukiant „nuo savojo „aš“, nuo egocentrinę tikrovės recepcijos, savęs raiškos formų [...]“.³⁹

Nors Kajoko kūryboje randamos naujos subjekto suvokimą atstovaujamos formos pirmiausia yra sietinos su avangardizmu, būtent individualumo pažeidimo ar naikinimo principu Kajokas, vedinas avangardizmo eksperimentiškumo, pradeda disponuoti Rytų mąstymo kategorijomis. Viena jų – meditacija. Ši filosofinė praktika, manomai, veikianti kūrėjo sąmonę ir taip neaplenkianti paveiktos sąmonės refleksijos tekste, svarbos fenomenologinei analizei turi dėl savo steigiamos meditacinės sąmonės priartėjimo prie fenomenologiškai tuščios, redukuotos sąmonės: „Rytų mąstymo tradicijose grindžiama tuščios sąmonės samprata patraukdavo Vakarų fenomenologų dėmesį: *joje yra intuicija, kuri neregi nieko, mąstymas, kuris nemąsto nieko* [...]“.⁴⁰ Kajoko kūrybos judėjimą mediatyvia linkme yra įprasminę veik visi šio poeto kūrybą tyrinėjusieji. Gediminas Kajėnas pastebi, jog mediatyvumo raiška tekstuose yra kildinama iš asmeninės tą raišką įprasminančios mediatyvios patirties: „D. Kajoko kūryba, tiek poezija, tiek ir proza, gimsta iš mediatyvinės žmogaus (ne poeto) patirties, todėl ji nėra tikslas ar siekinys. Ji – dvasinės kelionės ir/ar *džiaugsmo būti* padarinys.“⁴¹ Ši stebėsenos, sutelkto sąmonės

pasakojimai [apie naujausių laikų literatūrą], Vilnius: Gimtasis žodis, 2006, 79.

³⁷ Ten pat, 81.

³⁸ Ten pat, 81.

³⁹ Ten pat, 82.

⁴⁰ Agnieška Juzefovič, *Tuštumos fenomenas. Tuštumos sklaida daoizme, fenomenologinėje filosofijoje, kinų ir vakarų estetikoje bei dailėje: monografija*. Vilnius: Technika, 2014, 99.

⁴¹ Gediminas Kajėnas, „Mediatyvumas - kaip poetinio nemąstymo forma D. Kajoko meditacijų paraštės“, *Literatūra ir menas*, 2004. 10. 15,

būvio sąlygota akimirkos pagava Kajoko kūryboje yra nenutrūkstama aplinkos patyrimo būseną, kuri įprasminama tiek poezijoje, tiek prozoje. Jurgita Libonaitė, labiau dėmesį teikusi Kajoko esė, pastebi šias universalijas, tinkančiais ir autoriaus poezijai: „Kajokas nuolat grįždamas prie harmonijos ieškojimo savyje ir pasaulyje, nejučia suveria logišką sampratavimų vėrinį: jis teigia, kad harmoniją reikia sugebėti išvelgti, vadinasi, ji yra visur ir visada, kitaip tariant, harmonija – paprastų dalykų požymis. O juos įgundama atskirti tik atidžiai stebint pasaulį, *pagaunant* momento grožį.“⁴²

Atidi pasaulio stebėseną, aptinkama vertinant Kajoko poeziją, dažnai tiesiogiai siejama su Rytų filosofijos meditacijos praktika, priešpastatoma Vakarų filosofijos *mąstančiajam*. Nors G. Kajėno teiginys apie Kajoko poezijoje ieškomą pirmapradiškosios sąmonės būseną, kuri „prasideda nuo proto ištuštinimo, atsisakant visų įprastinių klišių, išankstinių nuomonių, įsisenėjusių sampratų. Tai proto nuraminimas, už kurio – rimitis“⁴³ yra tikslinga, nes atspindi tai, kas, manomai, yra laikoma meditatyvia sąmone, visgi, tapatus proto nuraminimas kaip vienatinio objekto pamatymas, atmetant išankstines jį supančias nuostatas yra ir vakarietiško redukuoto įsistebėjimo padarinys. G. Kajėno teigimu, pirmapradiška sąmonės būseną Kajokas poezijoje atitolina savo subjektą nuo *mąstau*, vadinasi *esu*. Autorius teigia, jog čia veriasi dar iki mąstymo esanti būseną, kuri nesileidžia būti vadinama rytietiška ar vakarietiška, mat „[...] pasaulio dualumas yra bergždžias ir nepagrįstas kalbant apie meditacijoje ištirpusią sąmonę. Būtent šiame lygmenyje atsiveria D. Kajoko eilėraščių meditatyvumas ne tik kaip poetinė priemonė, o kaip žmogaus vidinio gyvenimo praktika būnant išvien su pasauliu.“⁴⁴ Kita vertus, G. Kajėno teiginys, jog Kajokas atitolina savo lyrinį subjektą nuo vakarietiško „mąstau, vadinasi *esu*“ ir juda link proto nuraminimo, kur šis judėjimas negali būti skirstomas į rytietišką ar vakarietišką filosofijų atitikmenis, lemia Kajoko lyrinio subjekto „pametimą“, sąlygotą meditacijos sampratos priešpastatymo subjekto esaties pagrindžiamam mąstymui.

<http://www.tekstai.lt/tekstai-apie-tekstus/102-k/2117-gediminas-kajenas-meditatyvumas-kaip-poetinio-nemastymo-forma-d-kajoko-meditaciju-parastes> (žiūrėta 2016.05.14. 10:00).

⁴² Jurgita Libonaitė, „Sugrįžimai į save. Donaldo Kajoko eseistikos formos ir prasmės“. *Darbai ir dienos*, Nr. 42, 2005, 76.

⁴³ Kajėnas, 2004.

⁴⁴ Ten pat, 2004.

Iš šio teiginio galima išvesti klausimą, kuo rytietiškoje filosofijoje (jei Kajoko poezija yra jos atitikmuo) tuomet yra grindžiama esatis? Atrodytų, jog į šį klausimą atsakymą pateikia J. Libonaitės įžvalga, teigianti, jog kritikų pastebimas Rytų-Vakarų dialogiškumas Kajoko kūryboje yra tarytum poeto mėginimas „sujungti du priešingus dalykus, derinti skirtingas kultūras ir taip sukurti originalią pasaulėžiūrą, kuri negali turėti tautybės. Į tai remiasi rašytojo kūrybos paradoksalumas. Būdamas Vakarų žmogus, jis paklūsta dekartiškajam *mąstau, vadinasi esu*, tačiau gilindamasis į Rytų pasaulėžiūrą, priima kitokį principą – *mąstau, vadinasi, manęs čia nėra*.“⁴⁵ J. Libonaitės teigiamas rytietiškos filosofijos principas – ištuštėjimas, deklaruojamas kaip priešprieša vakarietiškajam mąstymo-esaties grindimui, vėlgi priešprieša tampa tik iš dalies. Vakarų fenomenologinės filosofijos teigimu, tuštuma ir pilnatvė sąlygoja viena kitą: „Intencionalioje, ikūnytoje, į pasaulį įsivėlusioje sąmonėje persipina tuštuma ir pilnatvė – tuštuma yra pilna, o pasaulis ir pilnatvė – tušti. Tokia sąmonė yra atvira dabarčiai, peržengia subjekto-objekto dualizmo ribas ir aprėpia abi šias priešybes.“⁴⁶ Visgi, J. Libonaitės steigiamas esaties grindimas mąstymu, priešpriešą įgyjantis su esaties grindimu ištuštėjant, tampa galimybe spręsti apie nagrinėjamos tiek Kajoko, tiek ispanų poezijos lyrinio subjekto ir tikrovės santykį, darant prielaidą, jog jis yra dvejobo pobūdžio. Remiantis dzenbudistiniu/daoistiniu savaties neapibrėžtumu, protas ar joslės yra neįmanūs suvokti tikrovę objektyviai. Neobjektyviai tikrovės sampratai trukdo subjektyvumas, kuris lemia daugiareikšmį pasaulio suvokimą ir jo vertinimą⁴⁷, iš čia kyla nuostata, jog tikrovė ir „visas gyvenimas tėra sapnas, iliuzija.“⁴⁸ Todėl lyrinio subjekto ir realybės santykiui aiškinti darbe įvedama ši daoistinė tikrovės kaip sapno analogija. Tad fenomenologinė prieiga, į daiktus žvelgianti kaip į „*galinčius* turėti vienokį arba kitokį pavidalą“⁴⁹, padeda aiškinti subjekto tikrovę miegančios (nereflektyvios) ir pabudusios (reflektyvios) sąmonės pavidalais.

Idant subjekto ir tikrovės santykis sapno pavidalu poezijoje įgautų platesnę raišką,

---

⁴⁵ Libonaitė, 81.

⁴⁶ Juzefovič, 101.

⁴⁷ Ten pat, 64.

⁴⁸ Juzefovič, 63.

⁴⁹ Ten pat, 64.

Kajoko poezija yra nagrinėjama greta ispanų „50-ųjų poetinės kartos“ atstovų Valento ir Koredor-Matėjo kūrybos.

Ispanų „50-ųjų poetinės kartos“ atstovų poezija fenomenologinio dėmesio lauke atsiduria tapačiu Kajokui atveju – dėl poezijoje reiškiamos koncentracijos į individualią patirtį. Alfredo Lopes-Basabio teigimu, „50-ųjų poetinės kartos“ atstovai transformuoja savo kalbėseną ir „pereina į savo asmenybės tyrinėjimą, patirtį ir poeziją [suvokia – L. S.] kaip vienintelę šios realybės, kurią siekiama transformuoti, prieigą.“⁵⁰ Individuali patirtis čia ieškosi savo išraiškos, todėl lyg tol bendrąją patirtį išreiškusi kalba, naujai patirties išraiškai reikalauja kitokios kalbėsenos formos. A. Pasarino-Basabio pastebėjimu, „50-ųjų poetinė karta“ steigia kovą prieš ankstyvosios šios kartos atstovų deklaruotą kalbos nuskurdinimą (kalba jiems teikė instrumentinę reikšmę). Vėlesniesiems „50-ųjų poetinės kartos“ poetams poezijos reikšmė pakinta: įgydama liudijimo reikšmę, ji netiesiogine prasme gali kalbėti apie išorinę realybę.⁵¹ Nors pastarosios poetinės kartos atstovai, poezijos paskirties sampratos aspektu, atspindi gana vientisą visai poetinei grupei kūrybinę programą, tačiau jos akiratyje iškyla kūrėjai, Chaimės D. Paros žodžiais tariant, „bandantys eiti daug toliau nei matoma realybė.“⁵² Matoma realybė šioje poezijoje tampa nepakankama duotimi tikrovei suprasti, todėl kuriama tuštumos estetika yra gręžiamasi į neregimą tikrovės pusę. Toks realybės ribų plėtimas „50-ųjų poetinės kartos“ autorių kūryboje įsigali ne tik pasikeitusios poezijos sampratos dėka, tačiau ir autorius veikusių kontekstų įtaka, viena jų – orientalizmas, kurio filosofinis tuštumos aspektas tampa motyvuotu bandymu ispanų poeziją nagrinėti per fenomenologiją.

Klaros Kantonos teigimu, Ch. Anchelas Valentas bene geriausiai atskleidė poezijos lyg pažinimo idėją, vėliau nuveddamas poeziją į ten, kur pažinimo jau nebelieka, kitaip tariant, dar iki pažinimo esantį lygmenį, kur reiškiasi tylą ir meditaciją.⁵³ Nors, viena

---

⁵⁰ López- Pasarín Basabe, 34.

⁵¹ Ten pat, 34.

⁵² Jaime D. Parra, „Decir zen“, *The Barcelona Review*, octubre-noviembre, Nr. 55, 2006, http://www.barcelonareview.com/55/s_jcm.htm. (žiūrėta 2016.04.10. 11:00).

⁵³ Clara Isabel Martínez Cantón, „Métrica de José Ángel Valente: Análisis de A de Modo de Esperanza y Poemas a Lázaro“, 2008, <https://pendientedemigracion.ucm.es/info/especulo/numero39/valente.html> (žiūrėta 2016.03.12. 09:00).

vertus, Valento poezijoje reiškiamas visą užpildančios tuštumos aspektas ispanų literatūrologų yra siejamas su dzenbudizmu, kita vertus, šis poeto reiškiamas tuščios sąmonės motyvas yra labai glaudžiai susijęs su fenomenologine kalbos samprata. Valentas, teigdamas, jog *poezija, pirmiau nei kas kita, yra realybės pažinimo priemonė*, Nikolo Fernandeso Medinos samprata, natūraliai priartėja prie Martyno Heideggerio poezijos kaip pažinimo veiklos teorijos. Medinos teigimu, Valento steigiamas pažinimo ir poezijos sąryšis randasi poezijos kūrimo akte, kai pažinimas ateina iš poetinės kalbos, o pažinimo realizacija yra sukurtas eilėraštis.⁵⁴ Literatūrologas pabrėžia Valento poetinio žodžio gimtį dar iki juo išreiškiamos minties atsiradimo, pastebėdamas, jog Valento poetinė veikla yra nuosekliai siejama su realybės pažinimu, prieiga prie jos per poetinį žodį, kuris vis tuštėja ir yra suprantamas kaip esantis dar iki jo ištaros.⁵⁵

Jei Valento poezijos atveju tuštuma yra siejama su *nieku*: „budistinė tuštuma yra veikiau Nesaties tuštuma“⁵⁶, kur visi reiškiniai yra traktuojami kaip tušti⁵⁷, tai Ch. Koredor-Matėjo poezijoje, Ch. D. Paros teigimu, orientatiojoje linijoje kryptama ties dzenbudizmo ir daoizmo mąstymo kategorijomis, kur „daoistinė tuštuma yra potencialios pilnatvės tuštuma.“⁵⁸ Svarbu tai, jog bet kuria poezijoje kuriama tuštumos suvokimo prasme, tuštuma, pirmiausia, tampa reiškiniu, reikalaujančiu fenomenus tiriančio žvilgsnio, arba, kaip teigia Laura Lopes Fernandes, idant poetinės galimybės, gelmės fenomeno potyris ir jo pagava tekste būtų regimi nauju žvilgsniu, reikalingas kontempliatyvus priartėjimas prie teksto.⁵⁹ Todėl mediatyvumas kaip Rytų filosofijos kategorija čia, kaip ir Kajoko atveju, dominuoja eilėraščio išraiškoje ar jo prasmėje, ir gali būti aiškinamas Rytų filosofijos būdu. Tačiau poetinei gelmei užčiuopti svarbesnė tampa

---

⁵⁴ Nicolás Fernández-Medina, „Maduración, teoría y la nueva poesía: Breve nota sobre el acto de nombrar como praxis del conocimiento en José Ángel Valente”, *Espéculo. Revista de estudios literarios*. Universidad Complutense de Madrid, 2005, <http://pendientedemigracion.ucm.es/info/especulo/numero29/valente.html> (žiūrėta 2016.03.10. 16:00).

⁵⁵ Ten pat, 2005

⁵⁶ Juzefovič, 47.

⁵⁷ Ten pat, 34.

⁵⁸ Ten pat, 47.

⁵⁹ Laura López Fernández, „El esencialismo poético en José Ángel Valente”, *Espéculo. Revista de estudios literarios*, Universidad de Complutense de Madrid, 2000, <https://pendientedemigracion.ucm.es/info/especulo/numero16/valente.html> (žiūrėta 2016.03.10. 12:40).

fenomenologija, kuri tiria patį fenomenų įreikšminimą.

Kajoko poetikai tapatus filosofinis Rytų-Vakarų dualizmas regimas ir ispanų poezijoje. L. Lopes-Fernandes teigia, jog Valento kūrybai didelė įtaką darė klasikinė graikų filosofija, su centrine Herkleito figūra, kurios harmonijos samprata būdinga ir Valente: visatos harmonija nėra statiška, o greičiau atsirandanti iš priešpriešų įtampų pusiausvyros.⁶⁰ Ch. K. Matėjas, Ch. D. Para pastebėjimu, savo kūryboje „pristato ilgą trajektoriją, kurioje yra išlaikomos dvi gyvos, atviros ir paraleliai einančios linijos: viena, kuri tęsia Vakarų tradiciją, daugiau ar mažiau ilgais eilėraščiais, moderniais ar klasikiniiais ir su tam tikrais magiškais potepiais, egzistencialiais ir metafiziškais; ir kita – Rytų tradicija [...], kurios eilėraščiai kur kas trumpesni, įtaigių bei elektrizuojančių linijų, tačiau meditatyvaus vidaus ir fokusavimu iš *vidaus*.“⁶¹

Aptarti vadinamieji meditatyviosios poetinės minties atstovai – D. Kajokas ir ispanų „50-ųjų poetinės kartos“ poetai (Valentas ir Ch. Koredor-Matėjas) bendrybę teoriniame lygmenyje įgauna savo poezijoje įprasminamų mąstymo gairių aspektu, viena vertus, turinčių sąsają su Rytų filosofija; kita vertus, poezijoje steigiančių, manomai, universalią sąmonę, kuri yra intencionali ir nukreipta į stebėseną. Tokia įdėmios žiūros sąlygota sąmonė yra imli aplinkos recepcijai, tad meditatyvia forma įsirašo į gelminį eilėraščio turinį ir išorinę jo raišką. A. Juzefovič teigimu, paviršiaus ir gelmės ryšys yra labai intensyvus, nes „padeda perprasti vienas kitą – paviršius gelmei reikalingas tam, kad ją slėptų, o gelmė paviršiui – tam, kad turėtų ką dengti, o prireikus – atidengti.“⁶² Todėl be nagrinėjamos tikrovės, kuri tiriamoje poezijoje bus traktuojama kaip esanti dvilypė, pati regima tikrovė fenomenologijoje yra suvokiama kaip dvejopa: turinti savo paviršių ir gilumą.⁶³ Tad norint suprasti giluminę eilėraščio raišką, svarbu įsistebėti į jo išorę.

---

⁶⁰ Ten pat, 2000.

⁶¹ Parra, 2006.

⁶² Juzefovič, 153.

⁶³ Ten pat, 153

Patirties kalbos forma

Eilėraščio prasmės patyrimas yra sąlygotas eilėraščio išorės patirties. Poetika, Žerardo Desono teigimu, yra visa, „kas susiję su kūrimu ar konstravimu kūrinių, kurių substancija ir kartu priemonė yra kalba.“⁶⁴ Vadinasi, eilėraštyje glūdinti prasmė aktualizuojama per jos reiškiamą kalbine forma. Fenomenologiniu požiūriu, kalba taip, kaip ir sąmonė, pasižymi intencionalumu, t. y. ji visuomet yra nukreipta į kalbamą dalyką.⁶⁵ Todėl kalba nukreiptumo aspektu yra susijusi su sąmone, nes yra jos intencionalumo išraiška.⁶⁶ Taigi fenomenologijoje kalba suprantama kaip rašomoji sąmonės raiška. Ji apima juslinę plotmę, kurią sudaro garsai ir regimieji ženklai. Jie žymi kalbos reikšmę, todėl garsinė ir regimoji reikšmės išraiškos yra susietos abipusiu ryšiu.⁶⁷ A. Mickūno ir D. Stiuarto teigiama, jog kalbos reikšmė įgalinama konkrečiu jos pasireiškimo momentu, „nes situacija, kurioje funkcionuoja kalba, diktuoja, ką reiškia kalbos žodžiai.“⁶⁸ Todėl eilėraštinis, būdamas kalbos konstruktas, visuomet implikuoja vidinę prasmės reikšmę, kuri įgalinama žodžių raiška. Tad bandymas patirti vidujybę, pirmiausia, sąlygoja juslėmis patirti išorybę – formą, nes bet kokio objekto pasireiškimas subjektui yra forminis. Vadinasi, prasmė, eilėraščių atveju, pasireiškia kalbiniu pavidalu, kur forma yra prasmės materija. Čia verta pažymėti, jog, nors šioje darbo dalyje tiriama Kajoko bei ispanų poetų eilėraščių struktūros raiška, šis formos kaip prasmės kontūro motyvas randamas tiek ispanų poetų, tiek Kojoko kūryboje. Valento eilėraščio frgmente kalbinė patirties išraiška įgalinama pačia patirtimi, nepajėgiančią byloti daugiau, nei ji byloja savo reikšme: „Paversti žodį materija / kur tai, ką norėtume pasakyti negalėtų / skverbtis toliau / nei pati materija mums kalba [...]“⁶⁹ Kita vertus, eilėraščio forma, nors ir žymi prasminius minties kontūrus, tačiau pats formos pasireiškimas yra sąlygotas to,

---

⁶⁴ Gérard Dessons, *Poetikos įvadas*. Literatūros teorijų apžvalga. Iš prancūzų kalbos vertė Nijolė Keršytė, Jūratė Žalgaitė Kaya, Vilnius: Baltos lankos, 2005, 14.

⁶⁵ Mickūnas; Stewart, 130.

⁶⁶ Ten pat, 130.

⁶⁷ Ten pat, 130.

⁶⁸ Ten pat, 130-131.

⁶⁹ E. Oscar.; F. Aguilera, „José Ángel Valente. Selección de Poesía“. Universidad de Chile, 2001, 4, <http://web.uchile.cl/archivos/uchile/revistas/autor/valente/JAValente.pdf> (žiūrėta 2016.05.11 11:19).

kas ją aktualizuoja. Ancho Gonzaleso⁷⁰ eilėraščio fragmentas teigia, jog „Parašyti eilėrašį tai – žymėti vandens odą. / Ženkliai švelniai / pakeičia formą, padidėja, / reiškia tai, ką nori reikšti: / vėjelį, saulę, debesis, / jie išsipučia, įsitempia kol / žmogus į juos žvelgia [...]“ (Morales 2011: 34). Eilėraščio parašymas tolygus ženklų (vandens odos metafora) žymėjimui, kur prasmė ženklų pavidalu keičia savo formą, išdidėja ir abipusiu su skaitytoju ryšiu *veikia*, tęsiantis žmogaus ir kūrinio kontaktui. Kajoko atvejui suprasti, svarbu atsižvelgti į kalbos vaidmens sampratą. V. Daujotytės teigimu, „poezijoje, kur viešpatauja būtent žodis, vis dėlto ne jis yra pats svarbiausias.“⁷¹ Svarbumą žodis praranda dėl fenomenologijos, dzenbudizmo ir kabalos grindžiamo kalbos ribotumo⁷² realybei išreikšti. Todėl beprasmybė gali įgyti gražiausią prasmės (tiesos) atitikmenį: „smėly lyg nuo prasmės atskirtas žodis / švytės kažkas beprasmiškai gražaus.“⁷³ Jei į šį eilėrašį žvelgtume fenomenologiniu supratimu, tuomet paaiškėtų tai, kad žodis, atsietas nuo prasmės yra bevertis bei neturintis aiškaus atitikmens (*kažkas*). Tačiau jo bevertiškumas kaip betarpiškas autonomiškumas nuo jį įgalinančių pridėtinių reikšmių čia tampa *gražia beprasmybe* savo reikšme, bet pasireiškia *švytėjimu* – savo forma. Taigi Kajokas savo poezijoje, Elenos Baliutytės teigimu, sprendžia apie „kalbos galimybes įvardinti pasaulį, traktuoja ją [kalbą – L. S.] fenomenologiškai, t. y. kaip būtį ir pasaulį neišvengiamai iškraipančią tarpininkę“⁷⁴, kuri tokia pat forma suprantama ir Rytų filosofijoje.

Eilėraščio forma yra neatskiriama nuo eilėraščio prasmės, nes per formą yra įgalinamas vidus. Tokioje filosofinėje poezijoje, kokia yra Kajoko bei ispanų poetų kūryba, forma dažnai veikia junglumo su prasme principu, ne paprasčiausiai įgalinant prasmę, bet formą naudojant eilėraščio prasmei pagilinti. Todėl eilėraščio formos analizei svarbus tampa realybės klausimas, kuris čia išskyla anksčiau, nei pati realybės patirties,

---

⁷⁰ „50-ųjų poetinės kartos atstovas“, kurio eilėraštis čia pateikiamas siekiant papildyti mintį.

⁷¹ Viktorija Daujotytė, „Poezija nėra tik poezija“. *Esė apie poeziją ir esimą*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2001, 106.

⁷² Juzefovič, 124.

⁷³ Donaldas Kajokas, *Meditacijos rinktinė*, Vilnius: Vaga, 1997, 18. Cituojant iš šio rinkinio, puslapio numeris bus nurodomas skliaustuose.

⁷⁴ Elena Baliutytė, „Apie puikybę, kurčią asiliuką bei vandenį, medžius ir vėjus“, *Knygų aidai*, 2015, Nr. 3, 28.

įkūnytos nagrinėjamuose eilėraščiuose, analizė. Tikrovė yra susieta reiškiniais, kurie negali būti atsieti nuo tikrovės pasireiškimo reiškinių forma. Kajoko teigiama, jog „pastangos išprotauti, įvardinti, apibrėžti ar kitokiu būdu sukurti formą, raišką Realybės turiniui yra absurdiškos, nes negali egzistuoti Realybės jokios kitos Formos, be tos, kuri egzistuoja pačios Realybės pavidalu. Realybės esmė, tiesa pasireiškia vienui vienintele Forma [...]“⁷⁵ Ši Kajoko mintis artima G. Šmitienės aptartai Husserlio fenomenologinei sampratai apie kalbą, kuri „nėra realybė ar jos modusas, bet tik forma, išraiška to, kas yra be jos.“⁷⁶ Taigi juslinė duotis čia tampa išraiška to, kas yra ne empiriniame lygmenyje, o tik pasireiškia juslėms prieinamu pavidalu – savo forma.

Eilėraščio formos požiūriu, svarbiausias Kajoko bei nagrinėjamų ispanų poetinės kalbėsenos aspektas yra tylą, kurios raiška regima išorinėje ir vidinėje eilėraščio plotmėse. V. Daujotytės-Pakerienės teigimu, „poetinėje kalboje tylai, nutilimui, pertrūkiui, pauzei visais požiūriais (ir semantikos, ir ritmo, intonacijos) priklauso svarbus vaidmuo. Eilėraščių kaip kalbą, garsą gali išlaikyti jį gaubianti tylą, tylus fonas.“⁷⁷ Tad tylą nagrinėjamoje poezijoje įgyja ne nebylumo, o neišsakomo raišką, atspindėdama principą, jog „ženklų nebuvimas gali virsti ženklų.“⁷⁸

Kajokas yra laikomas meditatyvosios poezijos kūrėjas, kurio meditatyvumas yra įsčiau dėjęs tiek giluminiame teksto matmenyje, tiek jo išorybėje. Todėl svarbu suprasti, kaip eilėraščio formos raiška suteikia pagrindą skleisti meditatyvumui. Lygiai taip, kaip meditacijos praktika suponuoja proto sukauptumo būseną, taip sukauptumas reiškiasi ir Kajoko eilėse. A. Peluritytės teigimu, „bene svarbiausias poetinės koncepcijos principas šioje kūryboje – pauzė ir tylą. Eilėraščių – meditacija tampa tokiu loginės kalbos tinklu, nuo kurio labiausiai yra nuvalyta logika ir kuris atvertas šventos realybės potyriui.“⁷⁹ Taigi tylą ir pauzė šioje poezijoje, atverdama tikrovės potyrį, poetinei kalbėsenai dar suteikia paprastumo įspūdį. Marius Burokas Kajoko poezijos knygos „Apie vandenį,

---

⁷⁵ Donaldas Kajokas, *Komentarai*. Vilnius: Vaga, 1990, 25.

⁷⁶ Šmitienė, 38.

⁷⁷ Daujotytė-Pakerienė, 2003, 53.

⁷⁸ Juzefovič, 66.

⁷⁹ Peluritytė, 115.

medžius ir vėjus“ recenzijoje pastebi, jog Kajoko tekstuose „viskas taip efemeriška, trapu ir paprasta, kad nepastebi, kaip meistriškai sudėliotas tekstas.“⁸⁰ Tad pauzė ir tyla tampa pagrindinėmis teksto dominantėmis, kurios minties sukaupimo jauseną, tarsi „stiprų nepasakomo branduolį“⁸¹ padaro juntamą jusliškai:

Palaukė. Takas.

Stiklinis tolių mėlis.

Šermukšnių kekės.

Su sniego karūnėlėm.

(eil. „Tėviškė“. *Meditacijos* 1997: 37)

Nors šio eilėraščio pauzės žymi baigtinę mintį, šiuo atveju, svarbu tampa tai, jog baigtinės pauzės suponuoja vaizdinių vienas nuo kito atskirybę. V. Daujotytės-Pakerienės pastebėjimu, kalbėsena visuomet reikalauja stabtelėjimo, nes „Kalbėjimas yra neįmanomas be tylėjimo, tylėjimas – be kalbėjimo galimybės. [...] Tyla dalyvauja kalbėjime kaip būtinieji pertrūkiai, kaip pauzės.“⁸² Kita vertus, atkreipiant dėmesį į fenomenologinę reikšmės atsiradimo sampratą, reikšmė joje įgalinama tik žodžių tarpusavio jungtyje: „Reikšmė atsiranda santykyje tarp to, kas pasakoma, ir to, kas išlieka tyla. Tyla veikia kaip įreikšminanti percepcinė visuma, kaip pirmesnė už kalbą.“⁸³ Todėl, šio eilėraščio atveju, tyla nors ir žymi minties pertrūkius, tokie atskiri vaizdiniai kaip „palaukė“ ir „takas“ vienas nuo kito atsiskiria tik sintaksės lygmenyje, o likę eilėraščio vaizdiniai („stiklinis tolių mėlis“, „šermukšnių kekės“) kartu sudaro vientisą, iš atskirų, taupios raiškos vaizdinių sudaromą „Tėviškės“ vaizdinį. Tad toks Kajoko eilėraščio vaizdinys atspindi V. Daujotytės-Pakerienės teiginį, jog šioje poezijoje „nutilimai keičia ne tik žodžius, bet ir eilutes, net strofas [...]“.⁸⁴ Tyla geba pakeisti kalba sunkiai verbalizuojamą subjekto jauseną. Nors iš pažiūros šio ketureilio ritmika apjungta instrumentaciniu rimu, („mėlis“ „karūnėlėm“), tačiau atrodo išskaidyta, nes suponuoja minties tekėjimo stabdymą. Kita vertus, atskiram dėmeniui yra skiriama atskira stebėsena,

⁸⁰ Marius Burokas, „Apie ateitį, likimą ir vėjus“ (knygų apžvalga), LRT klasikos laida „Ryto allegro“, 2015, <http://www.lrt.lt/naujienos/kultura/26/106150> (žiūrėta 2016.05.15. 13:05).

⁸¹ Viktorija Daujotytė, 2015.

⁸² Viktorija Daujotytė-Pakerienė, *Mažoji lyrikos teorija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005, 159.

⁸³ Šmitienė, 40.

⁸⁴ Gediminas Kajėnas, „Iš nežinojimo visa tai“. *Bernardinai.lt*, 2015, <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-07-09-is-nezinojimo-visa-tai/132898> (žiūrėta 2016.05.19. 08:00).

todėl ritmika diktuoja, jog viskas subjekto aplinkoje jam pasimato iš lėto. Tokiu atveju ir ritmika įgauna ne minties įtrūkio raišką, bet minties koncentruotumą atskirybėms, kurios sąveikauja visų eilėraščio vaizdinių junglumu. Kadangi *tėviškės* sampratą sudaro regimieji dalykai, jie reikalauja momentiškos žiūros, todėl lyrinio subjekto patirtyje jie įgyja konkretybės pavidalą.

V. Daujotytė-Pakerienė teigia, jog poetinės kalbos organizavimas pagilina teksto vidinę reikšmę, todėl išoriniame poetinės kalbos lygmenyje sintaksė veikia kaip jungianti tai, kas „*lemia kalbinį pasaulėvaizdį – laiko ir erdvės raišką*“.⁸⁵ Dažnas Kajoko poetinės kalbėsenos bruožas yra anžambemas, kuris lemia metrinio ir sintaksinio kalbos srauto nesutapimą⁸⁶, todėl žodis bei intonacija yra perkeliami, o sintaksė čia veikia kaip jungianti Kajoko vizualiai skaidomą minties srautą:

pasėdėjo pakilo nuėjo
kaip šėtonas kaip dievas kaip vėjas
ant šventoriaus akmens pasėdėjo
ir pakilo ir sunkiai nuėjo
nieks daugiau apie jį negirdėjo
nei ruduo nei gėrovai nei vėjai
nei pamaldūs miestelio šlavėjai
pasėdėjo pakilo nuėjo
(eil. „Baladė“. *Meditacijos* 1997: 41)

Įdomu tai, jog šis Kajoko eilėraštis pavadinimu „Baladė“, savo pavadinimo atitikmenį įgauna eilėraščio skambėsenos principu. Anaforumis įrėmintas eilėraštis („pasėdėjo pakilo nuėjo“) savo teksto viduje išlaiko ritmą ne tik instrumentacinio rimo dėka, tačiau ir savo gradaciniu judėjimu, bei pakartojimais („kaip šėtonas“, „kaip dievas“, „nei ruduo“, „nei gėrovai“). Todėl *baladė* įgalinama skambėsiu, patiriant garsą ir jo pauzės nepertraukiamą jungtį su kitais garsais. Tad dainos ritmikos būdu pasakojama istorija siūlo galimybę tekstą skaityti neatsikvėpiant, kita vertus, pauzės tarp žodžių nebuvimas taip pat diktuoja eilėraščio tematikos – *nuėjimo* jauseną, *vėjų*, *šlavėjų* kuriama garsine atribucija. Tad, atrodytų, jog čia išsipildo Kajoko noras, jog „tą patį [ką pasako kalba – L. S.], tik

⁸⁵ Daujotytė-Pakerienė, 2005, 165.

⁸⁶ Vanda Zaborskaitė, *Literatūros mokslo įvadas*: Vadovėlis respublikos aukšt. m-klų filologijos spec. studentams. Vilnius: Mokslas, 1982, 123.

gelmiškiau, atsargiau, praneštų, tarkim, vaizdas, ritmika, pauzė ar kitos poetinės priemonės.“⁸⁷

Tylos ir pauzės poetinės priemonės Kajoko kūryboje yra traktuojamos kaip „ontologinis horizontas, į kurį eilėraštis yra tarsi pasviręs.“⁸⁸ Tylumas ir stabtelėjimas geba įsikūnyti į eilėraščio vidų, neaplenkiant ir eilėraščio formos. Tiesioginę to išraišką galima įžvelgti eilėraštyje „Virš kopų ramus teka mėnuo“:

virš kopų
ramus
teka mėnuo
taip
tuščia
many
daug vietos
šiam
vaizdui

(*Meditacijos* 1997: 53)

Kaip bus matoma kitoje darbo dalyje, šis eilėraštis savo semantiniame prasme įgis įsistebėjimo ir redukuoto objekto pamatymo atitikmens raišką. Be šios raiškos pastebėjimo, svarbi tampa eilėraščio grafinė forma, kuri savo ritmika ir grafine raiška suponuoja tekančio mėnulio, ir tekančio mėnulio patirties įsileidimą į lyrinio subjekto tuščią vidų. Pazuinis žodžių išdėliojimas lemia prasmės išskaitymo galimybių gausą, mat kiekvienas žodis gali jungtis su prieš jį ar po jo esančiu žodžiu, todėl tai atveria interpretacinį lauką. Frazes galima skaityti: „taip tuščia“, „tuščia many“ arba „many daug vietos“. Bet koks pasirinktas skaitymas lemia kalba ir struktūra įrašytą tuštumą, kuri sutelkimo būdu, tampa tėkmei pralaidžia forma. Eilėraštyje regimas nukreiptumas į mėnulio tekėjimą lemia paties subjekto sutekėjimą į matomą vaizdą, o to judesys regimas ir eilėraščio išorėje, mat „savo intencijomis kūnas *suteka*, persikūnija į kalbą. [...] Kūnas anaipol nelieka anapus kalbos, bet ja rodosi.“⁸⁹ Todėl tekme čia apima tiek vidinę, tiek

---

⁸⁷ Enrika Striogaitė, „D. Kajokas: kai reikia, Sukilėlių prospektas man virsta Su upe“, *Kauno diena/menas ir pramogos*, 2015, <http://kauno.diena.lt/naujienos/kaunas/menas-ir-pramogos/d-kajokas-kai-reikia-sukileliu-prospektas-man-virsta-su-upe-715562> (žiūrėta 2016.05.19. 08:00)

⁸⁸ Dajotyte, 2001, 113.

⁸⁹ Šmitienė, 35.

išorinę eilėraščio raišką.

Turnio atitikimo su išore požiūriu, Kajoko kūryba, J. Libonaitės pastebėjimu, yra dažnai linkusi į dialogo struktūros kartotę eilėraščiuose, kuri atstoja meditacijos struktūros atkartojimą kaip nebylų mokinio bei mokytojo vidinį dialogą.⁹⁰ Kita vertus, šio dialogo tiesioginių atitikmenų Kajoko nagrinėjamoje poezijoje ne tiek jau daug, juos dažniau pakeičia vidinio dialogo su savimi transliavimas, kuris įgyja netikėtą forminę raišką. Todėl, M. Buroko teigimu, Kajoko kūryboje susipina „pasaulio paradoksalumas, neišsprendžiami būties ir buities prieštaravimai, niekas taip puikiai to nepailiustruoja kaip eilėraštis ir žaidimas poetine kalba.“⁹¹ J. Libonaitė, didesnę dėmesį skyrusi Kajoko eseistikai, pastebi, jog „Kajokas žaidžia ir kurdamas eilėraščius. Kalbiniai ir prasminiai žaidimai suartina jo lyriką ir eseistiką, iki minimumo sumažindami ribą, skiriančią abu žanrus.“⁹² Naudojama neaiški metrinė sistema, o tiksliau, rašymas verlibru, neturinčiu nuoseklaus dinaminio principo⁹³ Kajoko kūryboje yra dominuojantis ir pasireiškia įdomiomis konstrukcijomis, kaip, pavyzdžiui, eilėraštyje „Sapno mechanika“. Eilėraščių sudaro skaitmenimis išskirti varijuojančios eilėdaros fragmentai iš pažiūros atskyrimo būdu turintys atstoti atskiras mintis, tačiau prasmę jie įgauna tik judant skaitmenimis žemyn, t. y. tik skaitant visumą:

37.

nes per daug dar gėlė

mums primena

kūną ar sapną

38.

arba tobulą

dvasios parodiją

39.

bet ne gėlę

kiaurai

(*Meditacijos* 1997: 263)

Poetinio teksto pateikimas slenkančia forma pagrindimą įgauna eilėraščio pavadinime glūdinčiu minties srauto judėjimo principu, kuris suponuoja sapnišką minčių bei vaizdinių

⁹⁰ Libonaitė, 83.

⁹¹ Burokas, 2016.

⁹² Libonaitė, 80.

⁹³ Zaborskaitė, 141.

visumą. „Sapno mechanikoje“ vaizdiniai dažnai yra atsieti vienas kito atžvilgiu bei sudaro miegančios, t. y. nereflektyvios, bet kartu ir budrauti pradedančios sąmonės įspūdį. Čia galima atsižvelgti į D. Jonkaus mintį, kuri teigia, jog „visiškai save nuskaidrinti siekianti sąmonė turi įveikti miegą, kuris prilyginamas snūduriavimui, nedėmesingam buvimui, nedalyvavimui esatyje.“⁹⁴ Todėl Kajoko „Sapno mechanikoje“ taikliai teigiama: „tačiau / nebudink proto / kol jis pats nenus“ (*Meditacijos* 1997: 278). Nuskaidrėjimas, šio eilėraščio atveju, siejamas su proto nubudimu. Tačiau Kajoko subjekto teigiama, jog proto nubudimas turi būti savaiminis, todėl sąmonė turi miegoti savaiminiu nereflektyvumu, nes miegas yra „refleksijos, pabudimo sąlyga.“⁹⁵ Todėl slenkanti „Sapno mechanikos“ eilėraščio grafinė raiška tolygumą įgauna su prasmine (judančio mąstymo) eilėraščio mintimi.

Kita vertus, Kajoko poezijos grafika geba perteikti ir vizualiai tiesioginę turinio raišką, kaip eilėraštyje „Atvaizdas“:

veidrodžiams
per sunkūs
tavo plaukai:

mieloji

nuodėmingi
eilėraščiai
būna negražūs

mieloji

[...]

(*Meditacijos* 1997: 365)

Eilėraščio grafinė forma čia atkuria eilėraščio turinį, nes eilutės išrikiuojamos taip, kad pozicionuojant *mieląją* priešais subjekto kalbėseną, būtų sukuriamas kalbėtojo ir to, kam kalbama vaizdinys. Kita vertus, grafiniu būdu čia pasiekama tikslinga eilėraščio pavadinimo kartotė, kuomet it veidrodžiu, neįmaniu atspindėti realybės („per sunkūs / tavo plaukai“), atspindima nuo subjekto grafiškai nutolusi „mieloji“. Tokia tiesioginė minties raiška grafine eilėraščio forma Kajoko kūryboje neretai kartojasi:

ir vėl

---

⁹⁴ Jonkus, 109.

⁹⁵ Ten pat, 109.

smilgelė
ant kapo

ir vėl
migelėj
boružė
k
a
b
o

(*Meditacijos* 1997: 194)

Eilėraščio grafikoje žaidžiama linijomis, įkūnijančiomis prasminius eilėraščio elementus: *kapas* suponuoja horizontalę, o vertikalčiai *kabanti* eilėraščio *boružė* yra vizualiam savo veiksmo atlikime.

Ispanų poezijos atveju nagrinėjami poetai Valentas, Ch. Koredor-Matėjas, dėl pakitusio požiūrio į kalbos vartojimą bei poezijos paskirtį, įgauna kertinių, visai „50-ųjų poetinei kartai“ bendrų aspektų. Kalba čia taip, kaip ir Kajoko atveju, yra suprantama it nepakankama duotis realybei išreikšti, tad ispanų poezijoje dominuojantis principas yra „kalba neišreiškiamo paieška savo išraiškos formos“⁹⁶, t. y. nejusliškai patiriamų dalykų išraiškos paieška empirinėje plotmėje. Alfredo Lopeso-Pasarino Basabio teigimu, vienas iš šios poetinės kartos charakteringų bruožų – naratyvinė bei aprašomoji eilėraščio forma, kuriai taikomas verlibras, paliekant atviras strofas, į tekstą įtraukiant daug gradacijos, pakartojimo elementų ir skirtingo ilgio segmentų naudojimas.⁹⁷ Eilėraščio judėjimo, o, veikiau, ne-judėjimo principu iškirtinas tampa Ch. Koredor-Matėjo atvejis, kur nežaidžiama jokiomis grafinėmis formomis, sakiniai taupūs, todėl juntama minties koncentracija. Jei Kajoko poezijos atveju eilėraščiuose dominuojanti tylos ir pauzės raiška apjungia eilėraščio semantikos, ir sintaksės lygmenis, tapatus judesys regimas ir ispanų poezijoje, tik tylą čia dažniau pakeičia tuštumos, *nieko* motyvas. Koredor-Matėjo poezija yra laikoma „ištuštėjimo poezija“⁹⁸, kur tuštuma traktuojama kaip viską užpildanti terpė

⁹⁶ Jorge Machín Lucas, „*Fragmentos de un libro futuro* de José Ángel Valente: el último viaje solipsista hacia el origen del ser y de la vida“, *Castilla, Estudios de Literatura*, Nr. 1, 2010, 3.

⁹⁷ Pasarín Basabe, 38-39.

⁹⁸ María Teresa Claramunt, „Luz del relámpago: consciencia y poesía en José Corredor-Matheos“, *Estudios humanísticos. Filología*. Nr. 28, 2006, 257.

tarp būties ir nebuvimo.⁹⁹ Todėl Koredor-Matėjo kūryboje, sekant kinų, japonų tradicinėmis poetinėmis formomis, steigiamas ryšys tarp raiškos ir turinio, gelmės ir formos. Tai, Elenos Vegos Sempajos pastebėjimu, yra viena pagrindinių motyvacijų, kurios įgalina poeto strofų struktūros paprastumą, jų forminį linkį į haiku. Visgi, literatūrologės teigimu, Koredor-Matėjo eilėraščio išraiškoje ir turinyje nėra tiesioginės orientalizmo paieškos, tai veikia „poezija kaip sužinojimo paieška“, kurioje budizmo, daoizmo principais ieškomas *niekis* kaip galutinė forma.¹⁰⁰ Todėl orientalizmas Koredor-Matėjo poezijoje reiškiasi tiek, kiek apima būties filosofijos išraišką eilėraštyje, o „kiekvienas tekstas pavirsta į išmintingą refleksiją.“¹⁰¹ Vadinas, eilėraštis tampa išminties skaidrinimo siekiu, todėl refleksijai geriau skleistis, pasirenkama tam tikra poetinės kalbėsensos stilistika. Pats Koredor-Matėjo teigia, „Mano poezijoje nėra metaforų, teikiu pirmenybę poezijos tekėjimui, kad ji būtų lyg vanduo, [...] labiau nei kristalizacijos aš noriu, kad kalba būtų tekanti.“¹⁰²

E. Vegos-Sempajos teigimu, Koredor-Matėjo eilėraščiuose pastabi *refleksiją apie poeziją pačioje poezijoje*, kurioje kūrimo tematika išreiškiama vidiniu dialogu, apostrofa ir kalbėsena antruoju asmeniu. Refleksija čia teikiama ne vien kūrybiniam aktui, bet ir pačiai subjekto esčiai, jo įsiterpimui ar atsiskyrimui objekto atžvilgiu¹⁰³:

Buvimo žmogumi iliuzija,
apleistas paplūdimys, debesis.
Nežinau, kiek laiko
šis eilėraštis
drebės tavo rankose,
jei yra vien tik garsas
tarp lapų.¹⁰⁴

„Nepasitikėjimas“ žodžiu realybei išreikšti lemia kalbėsenos nukreiptumą į pasakojimą dalyką, kur siekiama perteikti tikrovę, todėl, G. Šmitienės teigimu, „pasakojimas savo

---

⁹⁹ Ten pat, 258.

¹⁰⁰ Elena Vega-Sampayo, „La poesía de José Corredor-Matheos: el conocimiento del mundo restituído“, *Cuadernos de estudio y cultura*, Nr. 31, Barcelona: ACEC, 2008, 41-42.

¹⁰¹ Claramunt, 259.

¹⁰² Vega-Sampayo, 55.

¹⁰³ Ten pat, 35.

¹⁰⁴ Jaime D. Parra, „Decir zen“, *The Barcelona Review*, octubre-noviembre, Nr. 55, 2006, http://www.barcelonareview.com/55/s_jcm.htm. Toliau eilėraščiai, cituojami iš šios prieigos, tekste pateikiami skliausteliuose.

intencija siekia neužsibūti žodžiais ir tapti pasauliu. Kalbantysis nevalingai siekia, kad jo žodžiai liktų nepastebimi, o vietoje jų būtų juntama tai, ką jie pasako, kad kūno pojūčių pilnatve būtų suvokiamas pasaulis, apie kurį kalbama.¹⁰⁵ Šio eilėraščio atveju, prasmė yra garsinis jos atitikmuo, neįmanus reikšti daugiau, nei „yra vien tik garsas“, suponuojant, jog garsų jungimas sukelia *drebjimą*, bet ne prasmės išraišką. Koredor-Matėjo eilėse labai dažnas anžambemano naudojimas, kuris išskaido intonaciją bei sužymi prasminius taškus. Žodžiai vertę įgyja būdami junginyje su kitais žodžiais, tačiau net būdami atskiros eilutės pozicijoje, jie lyg patys savimi išsitenkantys, o, šio eilėraščio požiūriu, išsitenkantys savo garsine vibracija.

Žodžio nepakankamumas patirties turiniui išreikšti Koredor-Matėjo poezijoje tampa eilėraščiuose naudojamų realių elementų¹⁰⁶ pagrindu:

Lijo, ir staiga nustojo lyti.

Rašiau, ir staiga nustojau rašyti.

(José Corredor-Matheos. Jaime D. Parra 2006).

Paprastumas

Koredor-Matėjo eilėraščiuose geba apimti ne vien prasminę eilėraščio mintį, tačiau ir grafinę jo raišką, kuri neišsiplečia į daugiau, nei diktuoja eilėraščio vyksmas. Šio eilėraščio atžvilgiu, kiekvienam vyksmui yra skiriama po eilutę. Būtajį laiką pakeičianti bendratis sudaro pastovumo ir meditatyvumo jauseną, kur dėmesys „dzen suvokimo būdu yra centruojamas į kasdienybės patirtį, nepaisant jos aplinkybių.“¹⁰⁷ Taip išmintis yra pasiekama dzen konceptų, tuštumos ir nieko, pagrindu.¹⁰⁸ Kita vertus, galima teigti, jog *nustojęs lyti* lietus ir *nustojęs rašyti* subjektas čia yra tiesiog savo veiksmų atliktyje. Veiksmų nutraukimas neveda į jokių veiksmo tęstinumą, tad sudaromas įspūdis, jog „neveikimas pasiekiamas ne intencionaliomis pastangomis, bet veikiau visiškai netikėtai, spontaniškai [...] daugybę kartų kartojamas intencionalus sąmoningas veiksmas ilgainiui tampa automatiškas ir nereikalauja jokių pastangų.“¹⁰⁹

---

¹⁰⁵ Ten pat, 36.

¹⁰⁶ Ten pat, 57.

¹⁰⁷ María Elena Rodríguez Ventura, „Lo cotidiano en la poesía de José Corredor-Matheos“, *Cuadernos de estudio y cultura*, Nr. 31, Barcelona: ACEC, 2008, 60.

¹⁰⁸ Ten pat, 64.

¹⁰⁹ Juzefovič, 71.

Nagrinėjamoje poezijoje pastebima, jog bene didžiausią raišką tuštumai yra teikęs Valentas, kuris, Alechandro Motos Rodrigeso teigimu, savo poetikoje pagrindimą jai įgauna per hebrajiškąjį pasaulio susikūrimo iš tuštumos principą, tad Valentas dematerializuoja savo poetinį žodį, bandydamas atkurti pirmapradiškumą *nieko* pavidalu.¹¹⁰ Tuštuma, įtrūkis Valento poezijoje įgyja prieigos prie realybės būdą, prie kurios jusliniu būdu prieiti neįmanu, todėl poetiniu žodžiu siekiama nebūtį paversti būtimi, t. y. žodžiu suteikti jai formą ir figūrą¹¹¹: „veiksmazodis pavirto mėsa“¹¹² (Valento eil. „Auto-skaitymas“). Tad Valento poetikoje eilėraščio struktūros grafinis pavidalas neretai vizualiai įgalina eilėraščio minties raišką:

Nesibaigianti pabaiga prie kurios artėju,

kur niekas nesibaigia,

kur ne-būtis pradeda

tyra neišvengiamybe

nesibaigiančiai būti.

(eil. „Horizontas“. Valente 2000: 86)

Eilėraštyje „Horizontas“ pastebima glaustais tarpais išlaikoma linijos forma, kuri suponuoja pavadinime ir pačiame eilėraštyje išreikštą horizonto tiesės pavidalu motyvą. Lyrinis subjektas šiame eilėraštyje pozicionuojamas tik pirmoje eilutėje, kurioje pasireiškia subjekto judesys link *pabaigos*. Kadangi *artėjimas* žymi judėjimą link, ši kintančios subjekto pozicijos galimybė yra priešpastatoma galutiniam („pabaiga“) taškui, kuris įgalina statiškumą, savo nematuotina, nes nesibaigiančia trukme („Nesibaigianti pabaiga“). Taigi subjekto judama link baigtinio taško, kuris savo neužbaigtumu suponuoja subjekto būvio pratęsimą. Kalba čia įgalina subjektą pratęsti savo būtį, todėl „kalba atsiskleidžia kaip keičianti padėtį. Ji pratęsia kūno galimybes [...]“¹¹³ Atrodytų, jog pirmoji eilėraščio eilutė, turinio prasme, atskleidžia viso eilėraščio prasmę. Tačiau tolimesnėmis eilutėmis tik išryškinama mintis, jog nebūtis šiame

¹¹⁰ Alejandro Mota Rodríguez, „Breve exposición de la metafísica oculta en la poesía de José Ángel Valente“. *Especulo. Revista de estudios literarios*. Universidad Complutense de Madrid, 2011, <https://pendientedemigracion.ucm.es/info/especulo/numero47/metavale.html> (žiūrėta 2016. 04. 11 19:00).

¹¹¹ Mota Rodríguez, 2011.

¹¹² Juan Alonso Bernal, „Poética y palabra en José Ángel Valente“, *Linguae*, Nr. 2, 2004, 71, <http://www.ledonline.it/index.php/linguae/article/viewFile/183/159> (žiūrėta 2016. 05. 16 17:00).

¹¹³ Šmitienė, 36.

eilėraštyje tampa subjekto galutine ir nepertraukiama forma, kurios raiška nuolatine priešdėlio „ne“ kartosena sukuria pozityvaus, t. y. ne išnykimo, o buvimo jauseną, mat šis „*niekas*, iš kurio viskas teka“¹¹⁴, pats tampa tėkme, nes nesibaigia.

Tyla ir pauzė Valento poetikoje funkcionuoja tapačiu Kajoko eilėraščiui veikimu t. y. „kaip būtinieji pertrūkiai“¹¹⁵:

Tavo staigus pasirodymas.

Visa tavo šviesa patvariai užplūsta,

tvirta kaip akmuo.

Ateini

tokia nejudri, tokia viduj savęs.

Giluma.

Savo vienos būtyje,

savo vienos šviesa, esi

liepsnojanti amžiams.

(eil. „Pasirodymas“ . Valente 2000: 67)

Šio eilėraščio grafinis judėjimas pauzių būdu išskaido prasminius teksto momentus. Didesne grafine pauze tarsi įgalinamas *pasirodymas*, paliekant ertmę tarp nebūties ir atsiradimo („staigus pasirodymas // šviesa užplūsta“). Pauze ir pasislinkusia žodžio „Ateini“ pozicija, žodžio reikšmėje implikuotam judėjimui suteikia išorinę judesio raišką. Nors eilėraščio eilutės ribos yra skaidomos anžambemanais ir nesiderina su frazės ribomis, tačiau taip išryškinamas ir įgalinamas kiekvienos frazės nepriklausomumas, kaip, pavyzdžiui, kableliu išskirta esamybė: „savo vienos šviesa, **esi** / liepsnojanti“. Čia vertinimas gali būti dvejopas, mat šviesą galima traktuoti kaip esatį, o jungiant su kita eilute – kaip esančią savo formos išraiškoje („liepsnojanti“). Valento poetikoje vienas žodis neretai yra pajėgus *išlaikyti* visos eilutės poziciją, taip žymėdamas prasminius minties taškus. Šio eilėraščio atveju, viena vertus, yra akcentuojamas judesys – „Ateini.“;

¹¹⁴ Juan Fernando Valenzuela Magaña, „José Ángel Valente. La tensión del lenguaje“, *Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes*, Alicante, 2006, 9, <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcsq9b0> (žiūrėta 2016. 05. 05. 12:00).

¹¹⁵ Daujotytė-Pakerienė, 2005, 159.

kita vetus, ertmė – „Giluma.“, ar būseną – „Tuštuma.“, kaip Valento eilėraštyje „Aušra“ (Valente 2000: 92). Tokia žodžio pozicija, kuri kadencine pauze uždaro jungties su kitais žodžiais galimybę, žymi reiškinio koncentruotumą.

Koncentruotumas grafinės raiškos pavidalu itin dažnas ir kituose Valento eilėraščiuose:

Ateini.

Nesi.

Išnyksti.

Yra stirpių vėjo gūsių.

Tirštų debesų.

Ateini iš anksto.

Pasireiški šviesa.

Tiktai mirksniu.

[...]

(eil. „Mėnulis“. Valente 2000: 77)

Mėnulis šiame eilėraštyje įkūnytas gradaciniu veikimu: jo *ateinama, nesama, išnykstama*. Iš pažiūros tai objektiškas pasireiškimasis, kuris, jungdamasis su paskutiniosiomis eilėraščio eilutėmis: *ateini-ateini iš anksto; nesi-pasireiški šviesa; išnyksti-tiktai mirksniu*, sudaro semantiškai vientisą mėnulio pasireiškimasis subjekto patirtyje vaizdinį. Kalba kaip patirtį įgalinanti forma vaizdinių jungimūsi padaro jusliškai judrų, neapčiuopiamą mėnulio judėjimą, mat „žodžiai intensyviai keičia vienas kito reikšmes. Situatyvi reikšmė atsiranda tarp žodžio ir situacijos [...]“¹¹⁶ Lygiai taip, kaip semantiškai motyvuotai pasirinkti veiksmažodžiai, kuriais *judama* atkartojant eilėraščio *mėnulio* judėjimą, taip juda ir pati šio eilėraščio grafika, kuri pusmėnulio formos būdu sukuria *atėjimo* ir *nykimo* – judančio vaizdo išpūdį.

Valento poezijos rinkinyje „Ateities knygos fragmentai“ dažna poetinė eilėraščio forma – proza:

Šis sapnas, kurį baigiu sapnuoti ir kurio ploname krašte pasidarei nematoma, ribojasi su niekuo. (eil. „Stoka“. Valente 2000: 7)

---

¹¹⁶ Šmitienė, 39.

Eilėraščio punktuacija čia žymi pauzes, kurios eilutės viduje atskiria prasminius minties taškus: „Šis sapnas [...] ribojasi su niekuo“. Šios įrėmintos minties vidinėje sakinio dalyje glūdi realybės samprata, kuri, šio eilėraščio atveju, yra išreiškiama tuštumos ar tylos motyvu. Krašto įvaizdis, A. M. Rodrigeso teigimu, Valento kūryboje yra ribos tarp realybės ir tai, kas nėra ji, atributas¹¹⁷, o niekis būties ištuštėjimo, dematerializacijos būdu atveria tuštumą kaip pagrindinę materiją.¹¹⁸ Tad tuštuma šioje poezijoje tampa visų formų esme.¹¹⁹ Nors, atrodytų, jog šio eilėraščio forma nėra itin raiški, tačiau semantinė prasme ši eilutė koreliuoja su lyrinio subjekto *linijinio* vyksmo patirtimi, apsiribojančia tik dabartimi. Subjektas yra reflektyvus, nes suvokia savo buvimą sapno viduje.

Valento poezijoje „žodis žymi reprezentaciją, tačiau žodžio savybės nėra vien reprezentacinės. Žodžio prigimtyje glūdi mitas, grynasis žinojimas ir realybės samprata.“¹²⁰ Todėl, Valento supratimu, poezija be buvimo komunikacinės reikšmės, pirmiausia, yra prieiga prie jslėmis nepasiekiamų dalykų.¹²¹ Tai įgalina Valento poeziją pavirsti į refleksiją, kuri reiškia ne tik minties tąsa, bet ir ištęsta eilėraščio forma:

Praėjo šiek tiek laiko. Laikas praeina ir nieko nepalieka. Nusineša, nusitempia su savimi dalykus. Tuštuma palieka tuštumą. Leisti laikui tuštėti taip, kaip jūroje tuštėja maži vėžiagyviai ir moliuskai. Laikas yra kaip jūra. Mus švaisto iki kol tampam perregimi. Mums suteikia perregimumą, kad pasaulį galėtume išvysti per mus pačius, ar kad galėtume išgirsti kaip girdime amžiną jūros garsą sraigės gaubte. Jūra, laikas – aplinka, kurios nepajėgiame išmatuoti ir kuri mus talpina (eil. „Nuo kito krašto“. Valente 2000: 28).

Uždaros sistemos strofa uždarumą įgauna ne vien pauzėmis teksto viduje bei kadencine pauze, įrėminančia mintį teksto pabaigoje, bet ir pačia minties raiška, kuri įgalina sakinius jungti eilėraščio pavadinime atsispindinčiu principu „Nuo kito krašto“. Strofa prasideda ir baigiasi laiko vaizdiniu, todėl laiko motyvas gaubiamuoju būdu apjungia strofą. Ši strofa yra sudaryta iš trumpų dviskiemenių ir daugiaskiemenių žodžių, o punktuacija čia, atrodytų, stabdo intonaciją bei kategoriška sakinių skambėseną sukuria

---

¹¹⁷ Machín Lucas, 6.

¹¹⁸ Ten pat, 10-11.

¹¹⁹ López Fernández, 2000.

¹²⁰ Alonso Bernal, 71.

¹²¹ Ten pat, 77.

abstraktumo vaizdinį. K. Kantona pastebi, jog Valentas, ieškodamas kalbinio saikingumo ir link kalbinio grožio judėdamas per asketiškumą, vientisumą, nuolat atlieka poetinės kalbos refleksiją: „Atsisako kalbinių gudrybių, ir taip kaskart artėdamas prie misticizmo, žengia link grynumo formos, link švarumo ir perregimumo, kuris randasi žodžio ribose su tyla. Ne veltui jis [Valentas – L. S.] daugeliu atveju yra vadinamas „tyliosios poetikos“ tėvu. Ši tyla žymi vidinį diskurso ritmą, leidžia išgirsti ir dialogą, ir klausimą“¹²². Taigi žodžiai čia jungiasi į kondensuotus sakinius, kurių kiekviename regimas veiksmo atlikimas ir plėtojama veiksmo deskripcija: „laikas praeina; tuštuma tuštėja; išgirsti kaip girdime“. L. Lopes-Fernandes teigimu, „šis suvokimo kampas arba klausymas dar prieš garsą yra nuolatinis jo [Valento – L. S.] kūrinuose“¹²³, tad kalba čia atskleidžia jutimo tęstinumą, nes „pati kalba atsiskleidžia kaip jutimo būdas.“¹²⁴

Eilėraščio supratimas remiasi kalbos supratimu. Kalba fenomenologijoje suprantama kaip sąmonės išraiška, kuri įgalinama per empirinę garsų ir ženklų plotmę. Ženklų ir garsų samplaika lemia eilėraščio formą, o kartu ir reikšmės atsiradimą. Tiek Kajoko, tiek ispanų poezijoje regimas patirties įreikšminimo kalba aptarimas. Jis yra susijęs su realybe, teigiant, jog kalba iškraipo tikrovės suvokimą, tačiau fenomenologiniu abipusio kalbos su ją skaitančiu ryšiu, prasmei leidžia iškilti ir tęstis.

Eilėraščio forma yra neatskiriama nuo prasmės. Todėl Kajoko bei ispanų poezijoje eilėraščio struktūra ir forma veikia eilėraščio minties pagilavimo principu ir tiesiogine turinio išraiška. Pagrindinė dominuojanti poetinės kalbėsenos raiška – pauzė ir nutylėjimai, kurie pavirsta eilėraščio formos ir prasmės dalimi. Pastebėtina, jog ispanų poezijoje tylos ir pauzės raiška yra kertinė, tačiau ją dar pakeičia tuštuma, kuri įgyja pozityvios pilnybės atitikmenį. Tad tuštuma sąlygoja tuščią eilėraščio raišką, strofos paprastumą, nedaugžodžiavimą, minties tekėjimą ir taip tampa gelmine bei išorine eilėraščio dalimi. Ne vien tyla ir pauzės sukuria minties plaukimo atitikmenį. Dažnas ažambemano naudojimas Kajoko bei ispanų poetikoje lemia išskaidyto (tekančio) minties

---

¹²² Martínez Cantón, 2008.

¹²³ López Fernández, 2000.

¹²⁴ Šmitienė, 36.

srauto įspūdį, kuris įgalina laisvą žodžių jungimą, atveriantį prasmines variacijas. Kajoko ir ispanų poezijos atvejui suprasti, labai svarbi eilėraščio grafinė forma, kuri tiksliai atkartoja eilėraščio mintį, jos judėjimą. Tad kalba čia veikia kaip kūno pasirodymo ir jo projekcijos į empiriškai nepatiriamus dalykus galimybė. Jei ispanų poezijoje pastebimas pastovus verlibro naudojimas, kuris aprašomąja eilėraščio forma suponuoja mąstymo judesį, tai Kajoko poezijoje regimas tapatus veiksmas, tačiau dažnai ritmika yra pajungiamą ir į bendrą eilėraščio minties išraišką.

Lygiai taip, kaip objektas savo formos pasireiškimu leidžia užčiuopti jo raišką, taip ir eilėraščio forma savo turinį padaro juntamą jusliškai. Forma, nors ir užkabina eilėraščio viduje glūdinčius prasminius minties taškus, tačiau geba atverti tik regimąją prasmės išraiškos pusę. Todėl vadovaujantis principu, jog „matomą daiktą galima suprasti tik atsižvelgus į jo nematomą pusę“¹²⁵, svarbu patirti giluminę eilėraščio raišką, kuri padės susidaryti bendrą eilėraščių vaizdinį.

---

¹²⁵ Juzefovič, 153.

Subjekto realybės patirtis

Daliaus Jonkaus teigimu, literatūroje konstruojama tikrovė nereflektuoja pasaulio objektyviu būdu. Būdama autonomiška, literatūra kviečia leistis į nebuvimo esaties patirtį, kur realybė pateikiama kaip kūrinyje įkūnyta patirtis.¹²⁶ Fenomenologiniu būdu nagrinėjant literatūrinę tikrovę, pagrindinis dėmesys yra skiriamas subjekto perteikiamoms patirties sąrangoms, o jų įvairialypiškumas veda prie skirtingų tikrovės išraiškų ir sampratų raiškos. Todėl fenomenologija, D. Jonkaus teigimu, kviečia „susilaikyti nuo literatūros tikrovės ar netikrovės postulavimo. [...] bet patirti ją jos pačioje raiškoje.“¹²⁷

Nagrinėjamos Kajoko ir ispanų poezijos atžvilgiu, lyrinio subjekto santykis su tikrove yra pažymėtas dzenbudizmo/daoizmo filosofijų savasties neapibrėžtumo motyvu. Zhuangzi sapno¹²⁸ būdu rodoma, jog „asmenybė negali būti sutapatinta su kažkuo, kas yra duota arba fiksuota, bet veikia yra tuščia, atvira, nuolatos *atsirandanti ir besikeičianti visuma*.“¹²⁹ Todėl į lyrinio subjekto santykio su tikrove analizę yra įvedama esaties neapibrėžtumo kategorija, kuri poezijoje reiškiamai tikrovei suteikia sapno analogijos raišką. Sapno mechanika grindžiamas subjekto ir tikrovės santykis nagrinėjamoje Kajoko bei ispanų poezijoje išreiškiamas dvejopai: viena vertus, subjektas yra sapnuojamas tikrovės, kur, A. Mickūno žodžiais tariant, rodomas subjekto prisirišimas „prie konceptualiai ir kalbiškai suskaidytos bei apibrėžtos tikrovės, kuri pateikia daiktus taip, kaip mes juos priverčiame mums pasirodyti.“¹³⁰ Kita vertus, subjektas netiesiogine prasme bunda iš sapno, tad prisirišimas prie tikrovės yra įveikiamas per suvokimą, jog šie konstruktai iš tikrųjų yra tušti.¹³¹

---

¹²⁶ Jonkus, 258.

¹²⁷ Ten pat, 258.

¹²⁸ Agnieška Juzefovič, „Intersubjektyvumo problematika Zhuangzi filosofijoje“, *Santalka. Filosofija*. 2010, t. 18, nr. 1, 46. „Sykį susapnavau, kad esu laimingas drugelis, linksmai skraidantis virš gėlyčių. Tačiau staiga atsibudau ir nežinojau, ar iš tiesų esu Zhuang Zhou, susapnavęs save drugeliu, ar tebesu drugelis, sapnuojantis, kad jis Zhuang Zhou. O juk tarp Zhuang Zhou ir drugelio turėtų būti skirtumas. Tai ir vadinama daiktų permaina.“

¹²⁹ Juzefovič, 63.

¹³⁰ Mickūnas, 106.

¹³¹ Ten pat, 106.

Subjekto būvį sapno viduje, pirmiausia, liudija dalykų esaties tikrumo abejonės raiška eilėraščiuose. Vienas pavyzdžių – Kajoko eilėraštis „Pašnekesys“: „[...] visos žvaigždės žydėjo vienodai / mums tik atrodė kad ne / mums tik atrodė / kad astra yra ne rožė / o rožė ne moteris / o moteris ne mėnuo / nes mėnuo aukštesnis / mums tik atrodė / kad dar kas nors gali atrodyt“ (*Meditacijos* 1997: 48). Čia steigiamas vienovės principas ne vien veiksmo vienodumu, bet ir veiksmo įvardijimu, kuris atitikmenį randa su vėliau eilėraštyje pasirodančiomis gėlėmis: „visos žvaigždės žydėjo vienodai“. Šį vienovės principą išorybėje išskaido subjekto manymu paremtas atrodymas „mums tik atrodė, kad ne“ ir išankstine nuostata paremta mintis, jog vieną nėra antrą, nes antrą neturi pirmojo atitikmens ar savybės: „o rožė ne moteris / o moteris ne mėnuo / nes mėnuo aukštesnis“. Tokia subjekto rega, skirianti *rožę* nuo *astros*, slepia neregą, kilusią dėl bandymo atlikti vieno objekto perskyrą nuo kito, neigiant objektų vienovės principą, vėlgi regos kuriama išorine argumentacija: „mėnuo aukštesnis“. A. Mickūno ir D. Stiuarto teigiama, jog „percepcija niekuomet negali būti tirama kaip objektas, nes jos visi objektai pasirodo ja remiantis“¹³², todėl subjekto matymu paremta perskyra šiame eilėraštyje kuria ne visko kaip vieno naikinimą, bet visko kaip vieno naikinimą subjekto perspektyvoje. Elenos Baliutytės teigimu, „Kajoko eilėraščiui būdingas fenomenologinis santykis su pasauliu, subjekto ir objekto tapatybė, „čia“ ir „dabar“ akimirka – ypatingai intensyvi pasaulio vieno, grožio pajauta.“¹³³ Pasaulio vienis ir grožis, šio eilėraščio atveju, tvirtinami neigiant, mat eilėraštyje rodoma subjekto sąmonėje turimų objektų savybių pagrindu kuriama atrodymo tąsa. Ši atrodymo tąsa regą verčia daugintis: „mums tik atrodė / kad dar kas nors gali atrodyt“, ir tokiu veikimu vienam pavidalui yra priskiriamas kitas pavidalas.

A. Juzefovič teigimu, tikrovės svarstymo aspektu prie Rytų filosofijos priartėjanti Vakarų fenomenologija „susilaiko nuo sprendimų dėl pasaulio realumo ir nebando tvirtinti, jog daiktai egzistuoja, bet kviečia į juos žvelgti, kaip į *galinčius* egzistuoti arba

---

¹³² Mickūnas; Stewart, 121.

¹³³ Baliutytė, 27.

galinčius turėti vienokį ar kitokį pavidalą.¹³⁴ Panašus pasaulio realumo suvokimas reiškiamas ir Kajoko bei ispanų poezijoje. Kajoko eilėraščio pavyzdys rodo, jog subjektas, neneigiantis objektų egzistencijos, visgi abejoja, ar viskas taip ir lieka savo matomose ribose bei atspindi E. Baliutytės įvardintą „kajokiškai poetinę reliatyvumo filosofiją“¹³⁵: „[...] yra mieloji ir susimildama yra / lietus ir tautybė / ir ką čia kalbėt viskas yra kas yra / bet gal viskas yra daugiau negu kas yra / nes tarsi visai jau nėra to kuris matė / ar daugiau yra tai kas yra / ar tai ko nėra bet gal viskas yra.“ (*Meditacijos* 1997: 47). Neklausiamai išreikšta dvejonė: „bet gal viskas yra daugiau negu kas yra“ byloja apie *galinčius* mainytis pavidalus.

Kaip jau buvo pastebėta, tikrovės ir subjekto santykio analizėje svarbus tampa žvilgsnio aspektas. Jis fenomenologų dar yra įvardijamas kaip esantis dvejojimo pobūdžio: „Pirmasis yra teorinis žvilgsnis, o antrasis – *žiūros mąstymas*, kitais žodžiais tariant, žiūrėjimo refleksija. [...] nors regėjimas (matymas) yra pirminis, jis yra neatsiejamas nuo *mąstymo*“¹³⁶:

„[...] koks gi iš tikro žiedas aguonos – / mėlynas baltas ar skaisčiai raudonas? / mėlynas baltas ir skaisčiai raudonas / toks iš tikro žiedas aguonos / grimzda niūriam beprotystėn iš lėto / tie kurie bandė peprast šį žiedą / žvelgia drumstai it mėnulin plaštakė / ir klausinėjamai nieko nesako/ kas ten juos žino kas ten juos žino / gal jie ir kitą spalvą pažino / bet nežiūri jau šios kur aguonos / mėlynos baltos skaisčiai raudonos“ (*Meditacijos* 1997: 73).

Kajoko eilėraštyje „Aguonos“ yra matomas subjekto pirminės žiūros (aguonos žiedo matymo) virsmas į antrąją žiūrą, kuomet pasiekiamas mąstymu paremta matomo analizė. Ši eilėraštyje regimą gėlės spalvos kvestionavimą dar galima sieti su Platono pojūčių idėja: „Matai, kad kai kurie iš juslėmis suvokiamų dalykų neskatina proto tyrinėti toliau, nes pakanka pojūčių duomenų, kad galėtum spręsti apie juos, o kiti raginte ragina protą juos tyrinėti, nes pojūčiai neteikia nieko tikro.“¹³⁷ Kajoko kūrybinėje programoje galima

---

¹³⁴ Juzefovič, 64.

¹³⁵ Baliutyte, 27.

¹³⁶ Juzefovič, 147.

¹³⁷ Platonas, *Valstybė*, Septinta knyga. Vilnius: prada, 2000, 277.

fiksuoti dažną dzenbudistinį ar daoistinį „tiesos ir pažinimo reliatyvumą“¹³⁸, kuomet lyrinis subjektas nepasitiki savo pojūčiu, aguoną matydamas daugiau nei vienos spalvos išraiška, todėl bando *perprasti* žiedo tikrumą. Žvilgsniu regimas žiedas subjekto matymo patirtyje, atmetant pirminį išsikelta klausimą apie tikrąją žiedo spalvą, jungtuko pakeitimu iš „ar“ į „ir“ įgauna daugiaspalviškumą: „mėlynas baltas ir skaisčiai raudonas / toks iš tikro žiedas aguonos“. Eilėraštyje rodoma, jog tikrosios spalvos pažinimas subjektą veda tolyn už proto, kur įmani ir kita, dar viena (spalvinė) patirtis, kuri ir išgryninama pačioje pabaigoje. Dingęs jungtukas „ir“ rodo subjekto matymo-mąstymo patirtyje žiedui priskiriamą naują spalvinę savybę, sukuriančią visai naują kitos žiedo spalvos pažinimą: „mėlynos baltos skaisčiai raudonos“. Ch. Koredor-Matėjo eilėraštyje: „Dykumos rožė / yra skurdus akmuo / tikslioje riboje / be kvapo ir be laiko, / tik grynas aromatas, / kuris įsiliepsnoja į tukstančius skeveldrų, / bežiūrint į ją“ (José Corredor-Matheos. Jaime D. Parra 2006) taip pat tampa aktualus žvilgsnio nukreiptumas, nes, viena vertus, jis veda prie kontempliuojamo objekto (rožės) virsmo akmeniui; kita vertus, įsistebėjimas į rožę, veda prie juslinės jos patirties. Eilėraštyje regimi kontrastai: tiksli riba-be laiko; be kvapo-grynas aromatas, atrodytų, randasi iš subjekto juslinio rožės patyrimo, kuris metaforiška rožės perkeitimo į akmenį forma, subjektui išplinta jo patyrimo. Koredor-Matėjo kitame eilėraštyje, nors atitolstama nuo tikrovės patyrimo žvilgsniu, bet priartėjama prie tikrovės kaip sapno analogijos pagrindimo savasties neapibrėžtumu: „Neklausk, / kas esi iš tikrųjų, / jei tik iš tikrųjų esi Tu“ (José Corredor-Matheos. Jaime D. Parra 2006). Subjekto raginama neklausti apie tikrąją esatį, o atsidurti dar prieš šį klausimą, abejojant esaties egzistavimu kažko (*Tavo*) išraiška. A. Mickūno, D. Stiuarto teigiama, „kad kai žmogus sako, kad kas nors yra, buvo ar bus koku nors būdu, jis ne tik aprašo daiktą, bet sako, kad daiktas šiuo ypatingu būdu yra. Yra čia pabrėžiamas siekiant parodyti, kad tarp daikto ir jo būties visuomet esama skirtumo.“¹³⁹ Tad eilėraštyje pastebėtinas asmeninio įvardžio rašymas didžiąja raide, kuris eilėraščio turinio aspektu – prieš klausiamai *galimą* asmeniškumo egzistavimą, savo išraiška įgyja paradoksalią vertę.

---

¹³⁸ Juzefovič, 64.

¹³⁹ Mickūnas; Stewart, 91.

Vadinasi, subjekto ir tikrovės santykis nagrinėjamoje poezijoje grindžiamas nepatiklumu ir abejojimu, jog objektai egzistuoja vienatine savo forma. Toks galimas objektų duoties kitimas lyrinio subjekto patirtyje, jį dar tvirčiau riša prie tikrovės kaip sapno analogijos, kur tikrovė pasirodo iliuziška. Kadangi iliuziškumas, analizuojamos poezijos atžvilgiu, itin siejamas su jusline matymo patirtimi, jis neaplenkia ir atspindžio kaip matomo refleksijos patirties, kurios skirtingi raiškos būdai aptinkami Kajoko bei ispanų poezijoje. A. Juzefovič, nagrinėdama regimumo ir neregimumo dialektiką fenomenologijoje pastebi, jog neregimybėje glūdi tuštumos pavidalai, kurie kuria atvirkštinę tuštumai pilnybę, kur neregima yra kita regimo pusė.¹⁴⁰ Atspindys ispanų poetų kūrybos atveju labiausiai ir siejamas su pilnumo tuštuma. Valento eilėraštyje „Erdvė“: „Ir visi dalykai, vardan to, kad taptų, žiūri į tuščią savo niekio veidrodį“ (Valente 2000: 71) matoma sapnuojančios tikrovės išraiška, kur teigiamas dalykų esaties įgalinimas, susiduriant su tuštumos refleksija, atveriančią buvimą kaip *niekio* opoziciją – pilnatvę.

Niekio ir *nieko* kategorijos ispanų poezijos atveju įgauna atvirkštinę, pozityvią ir dalykų sukūrimo prasmę. Kitame Valento eilėraštyje pavadinimu „Niekas“ visą atkuriančią prasmę įgyja ir šviesa, o lyrinio subjekto refleksija reiškiasi tik kaip „neįmenamas pavidalas“:

„Esi / savo šviesoje nematomas, negimęs, / vienas, vienintelis. / Tavo žvilgsnis įsistebeili / į tavo nebūtį ar į neįmenamą / tavo pavidalo išiveržimą tuštumoje. / Ir ten palieki pėdsaką savo žingsnio. / Išėjau paskui tave. / Sugrąžink mane savo akims, / kurias nešioju savo išbraižytuose viduriuose“ (Valente 2000: 73).

L. Lopes Fernandes teigimu, šviesa Valento kūryboje „yra pradžios simbolis, vieta, kur viskas atsiranda, kur matuojamas laikas ir erdvė. [...] Šviesa yra kuriančioji galia, fizinė ir simbolinė iluminacija, iradiacija, sintezė tarp būties ir pasaulio, tarp formos ir materijos.“¹⁴¹ Taigi eilėraštyje teigiama apie šviesos ertmėje esančio subjekto nesamybę. Nors subjektas vadinamas negimusiu, jis įvardijamas kaip jau esantis. Subjekto regos

---

¹⁴⁰ Juzefovič, 147.

¹⁴¹ López Fernández, 2000.

patirtis čia nukreipta į savęs stebėseną, kurios refleksiją sunku užčiuopti, nes subjektas pavidalo forma veržiasi į tuštumą. Tačiau tuštuma čia yra terpė, kurioje žymimas buvimas, o forma šioje terpėje yra pavirstanti į materiją: „palieki ten pėdsaką savo žingsnio“. A. Gondzaleso eilėraštyje „Poetika, kurią kartais stengiuosi pritaikyti sau“ atspindžio tema išplėtojama per eilėraščio rašymo veiklą:

„Parašyti eilėrašį tai – žymėti vandens odą. / Ženkloi švelniai / pakeičia formą, padidėja, / reiškia tai, ką nori reikšti: / vėjelį, saulę, debesis, / jie išsipučia, įsitempia kol / žmogus į juos žvelgia / – užsimiegojęs vėjas, / didi šviesa – / arba mato savo paties atspindį, / arba vaiskus perregimumas, / gelmės / dūžis – nemato nieko“ (Morales 2011: 34).

Žodis ženklo pavidalu, savo semantinė reikšmė, tampa nepavaldu jį rašančiajam ir subjekto su ženklu susidūrimo patirtyje ženkloi kinta, „kol žmogus į juos žvelgia“. Eilėraštyje *vėjelis* virsta į *užsimiegojusį vėją*, saulė į *didžią šviesą*, kuri leidžia subjektui pačiam save išvysti atspindžio pavidalu. Vaiski perregimybė ir sudužusi gelmė čia vėlgi atveria ne neregą, bet verčiau *nieko* nematymą. Toks *nieko* nematymas, atsiradęs perregimumo sąlyga, pastebėtinai ir Valento poezijoje, bylojančioje apie *nieko* tapsmą galutine būties forma, kuri atvira ir tuščia savo būtimi leidžia aplinkos patyrimą perleisti per save:

„[...] Laikas yra kaip jūra. Mus švaisto iki kol tampam perregimi. Mums suteikia perregimumą, kad pasaulį galėtume išvysti per mus pačius, ar kad galėtume išgirsti kaip girdime amžiną jūros garsą sraigės gaubte. Jūra, laikas – aplinka, kurios nepajėgime išmatuoti ir kuri mus talpina“ (Valente 2000: 28).

Svarbi tampa reflektuojama patirties patirtis „kad galėtume išgirsti kaip girdime“ ir kuriama tuštumo bei perregimumo, opozicinė pilnatvei, reikšmė.

Atspindys ir regimumas tikrovės patirtyje iliuziškumą įgauna ne vien dėl atspindėjimo veiksmo tik išorinės objekto pateikties ar subjekto regos neimlumo užčiuopti reginį, tačiau ir dėl daikto slėpimosi po savimi pačiu.¹⁴² Žvilgsnio fenomenologijoje teigiama, jog nors ir pats suvokiančiojo žvilgsnis yra linkęs slėptis tarp to, ką regi, tačiau ir tai, kas yra regima užgožia visumos matymą.¹⁴³ Kita vertus, teigiama,

---

¹⁴² Juzefovič, 148.

¹⁴³ Ten pat, 148-149

jog ir daiktas pats savęs tiesiogiai neparodo, nes yra matomas iš skirtingų pozicijų, o tada, kai jis yra laisvas nuo kitų objektų užstojo, jis dangsto save savo kūnu.¹⁴⁴ Čia gelmė prasmę įgauna kaip buvinių slėptuvė, kuri „padedą buviniams slėptis nuo suvokėjo akies, tarytum pridengia juos Majos, neregimumo skraiste“.¹⁴⁵ Kajoko atveju, *niekas* tampa būties pagrindu, kurio nebūtis slepiasi po savimi pačiu ir sunkina savo *nieko* pamatymą: „Kuris tave sutvėrė – tas ir išardys tave. / Iš nieko sudėta ši mirksniuos skendinti galva, / šita lengvoj akių migloj nugrimzdus siela, – / tik įdėmiau pažvelk į veidrodėlį – anava...“ (*Meditacijos* 1997: 74). Eilėraštyje pasirodanti galva yra panardinta į tikrovės pertrūkį – mirksnį, o siela, regis, turinti savo atspindį pamatyti akyse, yra paskandinta miglos kaip netikrumo ir trukdymo aiškiai regėti šyde. Tokiai būties neregimybei pamatyti, subjekto manymu, pakanka ironiškai deminutyvinio *veidrodėlio*. Kitas svarbus pavyzdys – „Sapno mechanika“, kur Kajokas eilėraščio pavidalu pateikia Ovidijaus „Metamorfozių“ ištrauką: „Ką tu regi, tėra vandeny atsimušęs šešėlis, / Jis ne gyvybė kokia: su tavim čia atėjo ir būna. / Jis ir nueis su tavimi, jei tu pajėgtum nueiti“ (*Meditacijos* 1997: 263). Eilėraštyje parodytas subjekto objektų regėjimas šešėlių pavidalu, kur vanduo atspindi tik šviesos metamą ant daikto šešėlį ir taip tarsi užstoja patį daiktą nuo jį stebinčiojo. Subjekto matymo patirtyje regėjimas pavidalą įgauna tik dėl subjekto žvilgsnio nukreiptumo į jį: „Jis ne gyvybė kokia: su tavim čia atėjo ir būna“, ir jo tolimesnis buvimas priklauso nuo jį reginčiojo: „Jis ir nueis su tavimi, jei tu pajėgtum nueiti“. Pajėgimas *kažkur* nueiti atveria platesnį interpretacinį lauką: viena vertus, ši mintis veda į svarstymą apie galimą būties transformaciją, kuri čia rodoma, kaip negalima. Tad taip subjekto kuriama būties kaip *nieko* semantika, Ovidijaus „Metamorfozių“ eilutėmis, yra tinkama ir Kajoko poezijos subjekto, ir realybės santykiui spręsti. Kita vertus, toks *galėjimas kažkur* nueiti ir šešėlių pavidalu regimas daiktinis pasaulis, atrodo, randa atitikmenį su Platono žmogaus gyvenimo oloje ir visko matymo šešėliais idėja: „[...] ar tu manai, kad jie per visą savo gyvenimą yra matę ką nors kitą, savą ar svetimą, išskyrus šešėlius, kuriuos ugnis meta ant priešais juos esančios olos

¹⁴⁴ Ten pat, 149.

¹⁴⁵ Ten pat, 149.

sienos?“¹⁴⁶ Atrodytų, jog išėjimas į *ko nors kito* matymą, o tiksliau, iliuzinio, pasaulio šešėlio pavidalu matymo nutraukimas ir yra tas *pajėgimas nueiti* prie tikrosios būties, kaip būdas nusimesti nematomumo šleifą. Šiuo iliuzinio pasaulio matymo klausimu išraiškingas Valento eilėraštis, kuriame sintetizuojama mintis apie tikrovės iliuziškumą, vediną regos neimlumu užčiuopti gelmę:

„Plaukioji neaiškioje būties realybėje, čiuopti apčiuopomis neįtikimą, neturėti už ko stvertis tarp tiek šešėlių. Nuskendusiujų kūnai jūroje medituoja burnomis į viršų, bet tuščiomis akimis nemato gelmės. Senolis grįžo su deglu ir apšvietė skęstančiųjų laivus. Iš nakties pakilo choras kalba, kurią sunku suprasti. Tai tikroji daina, pagalvojai, ir išėjai betirpdamas, iš lėto, taip iš lėto į neišsifruojamą“ (eil. „Niekas“. Valente 2000: 31).

Kalba šiame eilėraštyje savo semantiniu nepankamumu („kalba, kurią sunku suprasti“), virsta *tikrąją dainą*, nes subjekto yra girdima daina garsų samplaikos pavidalu, o ne kontekstu, kurį garsų samplaika atveria. Taigi šio patyrio pagava naikina klausimą apie realybės aiškumą ar neaiškumą, nes eilėraštyje regimas subjekto dainos kaip realybės atributo patyrimas.

Kitame Kajoko eilėraštyje „Pūkai viršum upės“ jau nesuinteresuotai į refleksijos semantiką rodoma vandens savybė atspindėti: „Sklando pūkai viršum upės / ir atsispindi upėje. / Upei jie tarsi nerūpi. / Tartum ir jems nerūpi ji. / Bet kaip tik rodos – kaip viskas / turi jie tikslią atmintį: / pasklando pasklando – ir krenta / kiekviens tik į savo atspindį“ (*Meditacijos* 1997: 172). Viena vertus, rodomas objektų tarpusavio ryšys, grindžiamas objektų vieno kitame atradimo, nes jie tiksliai krenta kiekvienas savin, visgi neišeinama iš akivaizdžios, savo atvaizdui priklausomos tikrovės. Tokiai tiksliai atminčiai artumą randa ir tiksliai objekto refleksija, vaizduojama Kajoko eilėraščio „Sudužimas“ fragmente: „Staiga suraibuliuoja upė, dūžta dangaus / tikslus atspindys: į vandenį nutūpė antys / laukinė [...]“ (*Meditacijos* 1997: 201). Dangaus atspindys, nors ir būdamas tikslus, metaforišku dūžiu išsiskaido dėl vandens stovį pakeitusio objekto – laukinės anties, o eilėraštyje „Atvaizdas“ teigiama, jog veidrodis, kaip išorės atspindėjimo įrankis, ne visados yra įmanus atspindėti tikrovę: „veidrodžiams / per sunkūs / tavo

---

¹⁴⁶ Platonas, 265.

plaukai: / mieloji [...]“ (*Meditacijos* 1997: 365).

Kaip buvo teigta šios darbo dalies pradžioje, sapno mechanika grįstas subjekto ir tikrovės santykis tiriamoje poezijoje išreiškiamas dvejopai. Iki šiol eilėraščių analizės būdu buvo rodomas tikrovės sapnuojamas subjektas, kurio pagrindiniai tikrovės patyrimo kliuviniai – apgaulios joslės ir sąmonės nereflektyvumas. Tačiau nagrinėjamoje Kajoko bei ispanų poezijoje pastebimas ir kitoks subjekto santykis su tikrove. Šis santykis yra paremtas subjekto reflektyvumu ir suvokimu, suprantamu kaip „tiesioginiu matymu be jokio tarpininkavimo.“¹⁴⁷

Bandytas patekti už tikrovės it sapno ribų labiausiai siejamas su subjekto reflektyviu mąstymo paremtu manymu, jog dalykų esatis yra paslėpta nuo juos suvokiančiojo regos: „ant užuolaidos manau voriuokas tupi / per užuolaidą manau srovena upė / virš užuolaidos manau vaiskuoja mėlis / po užuolaida manau kryklės šešėlis / už užuolaidos manau – užuolaidėlės“ (*Meditacijos* 1997: 332). Šis Kajoko eilėraštyje pasirodantis subjekto manymas, atrodytų, apmąsto logiškas tikrovės duotis, slypinčias ant ir už *uzuolaidos*, tačiau tuo pat metu, tokia manymu (bet ne matymu) paremta dalykų būtis lemia abejone jų tikroju buvimu ir subjektą lydi prie minties, jog *uzuolaidas*, tarsi tikrovės metaforą, dengia *uzuolaidėlių* uždanga, arba kitaip, manymas pasiklysta manyme. G. Kajėnas, nagrinėdamas Kajoko poeziją, teigia, jog toks mąstymo pasiklydimas mąstyme yra ateinantis iš proto kuriamų priešpriešų: „visas žmogaus mąstymas yra paremtas dualistine patirtimi. Iš čia ir iliuzinis žmogaus vidinis „aš“, kuris, vertindamas pasaulį per save patį, sukuria subjektą ir objektą, moterį ir vyrą, blogį ir gerį, laimę ir kančią. Viskas tėra mintis. Viskas tėra mąstymas. Mąstantysis pasiklysta savo paties mąstyme [...]“.¹⁴⁸

Kitame Kajoko eilėraštyje dar labiau priartėjama prie išėjimo iš tikrovės sapno, kur sąmonė regima užpildyta objekto sąryšio su apie objektą turimomis nuostatomis: „nes per daug dar gėlė / mums primena / kūną ar sapną / arba tobulą / dvasios parodiją / bet ne gėlę kiaurai“ (*Meditacijos* 1997: 263). Čia rodomas tikrojo objekto patyrimo trikdys, sąlygotas sąmonėje turimo mąstymo apie jį pertekliaus, kuris lemia gėlės kaip objekto nematymą.

---

¹⁴⁷ Mickūnas, 151.

¹⁴⁸ Kajėnas, 2004.

Subjekto steigiama išankstinių duočių kupina sąmonė, skatinanti meditatyvios, o kartu ir fenomenologiškai tuščios sąmonės nuostatą, ir fenomenologinį objekto patyrimą. Toks subjekto teigiamas objekto nematymas sąryšį randa su fenomenologiniu *epoche* ar redukcija, kuri kalba apie išankstinių nuostatų pašalinimą:

„turime išsivaduoti nuo mus kaustančių prietarų, kurie neleidžia tų daiktų pamatyti. Fenomenologinis *epoche* yra tas pirmasis stabtelėjimas arba inercijos pertraukimas, per kurį mes galime susilaikyti nuo savaime suprantamos daiktų tikrovės postulavimo arba apeliavimo į autoritetus. [...] susilaikydami nuo daiktų tikrovės postulavimo į autoritetus, mes galime susitelkti ties daiktų reiškimusi.“¹⁴⁹

Jei tikrovė yra suvokiama kaip sapnas, tuomet suprantame, jog ir subjekto sąmonė metaforiškai yra mieganti, o toks jos būvis, miego fenomenologijos atžvilgiu, sąlygoja nereflektvų aplinkos patyrimą. Pats miegas fenomenologijoje laikomas ikireflektyvia patirtimi, refleksijos bei pabūdimo sąlyga, kurios metu sąmonė pasižymi atsipalaidavimu nuo esaties, bet neprarasdama savižinos, yra pajėgi pabusti.¹⁵⁰ Nagrinėjamos poezijos atveju subjekto sąmonė yra ne mieganti, bet veikiau atsibudusi ir veikli, o jos reflektvumą patyrimo atžvilgiu sąlygoja žinojimas. Kadangi pabudimas yra svarbi Rytų filosofijos dalis, A. Juzefovič teigia, jog daoistinėje, čan ir dzen tradicijose reliatyvizmas labiausiai sietinas su daugiaprasmybe, kurioje svarbus išankstinių nuostatų atmetimas, o žinojimas ir nežinojimas yra priešpastatomas jiems viską aprėpiančia tuštuma.¹⁵¹

Tokia tuščios sąmonės refleksija matoma tiek Kajoko, tiek ispanų poezijos atveju. Kajoko eilėraštyje „Virš kopų ramus teka mėnuo“ fiksuojamas gamtos vyksmas, kurio nepertaukiamai recepcijai atsirasti reikalinga būtent tuščia sąmonė: „virš kopų / ramus / teka mėnuo / taip / tuščia / many / daug vietos / šiam / vaizdui“ (*Meditacijos* 1997: 53). G. Kajėno pastebėjimu, „Šios eilutės atveria visapusišką „aš“ ištuštėjimą, kai nebelieka nieko, kas buvo ligi šiol. Tai absoliutus ištuštėjimas, kur lieka tik gebėjimas atspindėti.“¹⁵² Vadinasi, eilėraščio subjekto sąmonė yra švari ir redukuota, ir dėl visiško atsidavimo objekto patyrimui, tik regimas vaizdas pajėgus užpildyti tą tuštumą. Tapati, vedanti į

---

¹⁴⁹ Jonkus, 257-258.

¹⁵⁰ Ten pat, 109.

¹⁵¹ Juzefovič, 65.

¹⁵² Kajėnas, 2004.

tuštumą subjekto aplinkos patirtis vaizduojama ir Koredor Matėjo eilėraštyje: „Kaip slenka saulė / lapais. / Jausmas, kad viskas, / dabar, aplink mane, / nustojo būti, / ir nėra nieko, nėra nieko, / kas galėtų dainuoti, / nebent pati daina.“¹⁵³ Šio eilėraščio subjektas, saulės slinkimo lapais akivaizdoje ir šio vaizdo patirties dėka, ištuštėja pats ir viskas, kas aplinkui jį. Tuštumos įsikūnijimas intencionalioje sąmonėje čia panaikina bet kokį pavidalą ir, G. Kajėno žodžiais tariant, „[...] nelieka ne tik mąstymo ir minčių, tačiau nelieka net ir to *mąstančiojo*“¹⁵⁴: „ir nėra nieko, nėra nieko, / kas galėtų dainuoti“. Eilėraštyje išskiriamas garsinio pavidalo dingimas ir steigiama mintis, jog net jam atsiradus, ši patirtis kalbėtų pati, tad subjektas išgirstų bei patirtų *patį* garsą: „nėra nieko, / kas galėtų dainuoti, / nebent pati daina“.

Nuo tuštumos motyvo pereinant prie žinojimo kaip sąmonės refkesyvumo atitikmens, pastebėtinas tampa tylos motyvas, kuris, kaip buvo matoma eilėraščių struktūros raiškos dalyje, įgyja ne tylos kaip nežinojimo opoziciją, bet tylos kaip savivokos konotaciją. Kajoko eilėraščio „Ars poetica“ fragmente: „[...] kas augino ją taip mėlynai mėlynai / ką ji reiškia žuvims ką sniegynams tačiau / atsakyk tik tuomet jeigu to nežinai / jei žinai patylėk nemeluoki verčiau“ (*Meditacijos* 1997: 29). Subjekto klausiami objekto reikšmė, kitiems reikšmės įvertinti negalintiems objektams: žuvims ir sniegynams, o atsakymas apie reikšmę priimtinas tik jei yra atėjęs iš nežinojimo. Žinojimas čia kuria nežinojimo opoziciją, negatyvia, vieno atskirimo nuo kito prasme, o tai lyriniam subjektui sietina su melu, dėl subjekto tikrovės patirties, ateinančios iš nežinojimo. Tyla čia įgyja kalba neišreiškiamo atitikmenį, tad, D. Jakaitės pastebėjimu, Kajoko subjektas dažnai yra išsisakantis tyla: „tylintis, arba atsisakantis kalbėti apie tai, kas neišsakoma. Tačiau per šį atsiribojimą, per šį *nieko* ir pasakoma daugiausia [...]“.¹⁵⁵ Taigi tyla čia atveria kalbiškai neįmanomą perteikti patirtį.

Tapačiu dalykų atvėrimo būdu tyla tampa ir Koredor Matėjo eilėraštyje: „Kai surasi tylą, / tai ir žodis / amžiams užtils. / (Galbūt tada kalbės / tai, kas dabar nebylus.) / Turiu

¹⁵³ José Corredor-Matheos, selección de poemas, <http://amediavoz.com/corredormatheos.htm> (žiūrėta 2016.04.30. 17:00).

¹⁵⁴ Kajėnas, 2004.

¹⁵⁵ Jakaitė, 111.

tylėti, / jei randu žodį, / kurio pakanka nesakyti“ (José Corredor-Matheos. Jaime D. Parra 2006). Žodis kažką įvardinti čia įgyja menkesnę vertę prieš tylą, kuri kaip nebylus žinojimo pavidalas, pasirodo pirmiau, nei žinojimą verbalizuojantis žodis. Skliausteliuose kaip išaiškėjimas ir papildymas yra pateikiama mintis apie tylos pasiekimo vedimą į kitų, iki tol nepatirtų objektų pasirodymą: „(Galbūt tada kalbės / tai, kas dabar nebylus)“, o tyla dar suprantama kaip kalba perteikiamo, bet nesakymu patiriamo žinojimo būdas: „Turiu tylėti, / jei randu žodį, / kurio pakanka nesakyti.“ Panašus vieno potyrio sąlygotas kitas potyris rodomas kitame Ch. Koredor Matėjo eilėraštyje, pavadinimu „Monserat“: „Su šia ramybe / užsimiršta tai, kas svarbu? / Girdisi žolės augimas, / jei pagalandi klausą. / Kažkas, galbūt užmiršto, / taip pat grįžta augti / ir leisti šaknis. / Girdisi tik balsas. / Viskas pamiršta savo vardą. / Kalba medis“ (José Corredor-Matheos. Jaime D. Parra 2006). Šiuo atveju ramybė čia yra sąlyga subjektui užmiršti klausiamai svarbius dalykus. Tikrąją svarbą subjektui įgyja aplinka, jei tik jis yra imlus jos vyksmą priimti: „Girdisi žolės augimas, / jei pagalandi klausą“. Šioje gamtos aplinkoje kito augimas (nors pats sau nenustojęs augti ir žydėti) jis sustojęs augti ir žydėti subjektui, grįžta į to veiksmą: „Kažkas, galbūt užmiršto, / taip pat grįžta augti / ir leisti šaknis“. Ramybės apsuptyje lyrinis subjektas teigia apie išsivadavimą iš proto turimų objekto duočių ir pasiduoda į vienatinį medžio patyrimą: „Girdisi tik balsas. / Viskas pamiršta savo vardą. / Kalba medis“. Nagrinėjamoje poezijoje taip pat astiskleidžia ir tai, jog žinojimas neapima daugiau, nei jį apimanti dalykų reikšmė: „[...] ir aš nuėjau / nuo to ežero, nuo tos valtelės, / nuo tos vietos, kur žvejo kupra / kažką veikė, ėjau ir takelis / vėl man reiškė tik tiek, kiek yra“ (*Meditacijos* 1997: 170). Šiame Kajoko eilėraščio „Pabuvimas prie ežero vėjuotą dieną ir grįžimas“ fragmente rodomas, viena vertus, paprastas subjekto nuėjimas nuo ežero, kita vertus, skleidžiasi tolsmas nuo matomo vaizdo ir grįžimas prie anksčiau būto. Subjekto yra grįžtama, pirmiausia, iš *ežero*, tuomet iš *valtelės*, o galiausiai ir iš *tos vietos* bei *žvejo kupros*, kurių patyrimo jis lyg tol buvo, iki kol ėjimas iš viso to subjektą privedė prie sampratos apie reikšmių neperkrautą *takelio* prasmę. Panašus tiesioginės dalykų prasmės potyris randamas ir Koredor Matėjo eilėraštyje: „Šis laukas toks platus /

vilki nuogumą, / kurio tu ilgėjais. / Žiūrėdama į jį atrandi, / kas esi / kai pasieki išsilaisvinimą / iš visų kalnų, / upių ir medžių / kurie trukdo tavyje matyti / toliau nei peizažą / iš visų peizažų.“¹⁵⁶ Šiame eilėraštyje subjektas įsistebėjimu į *platų, nuogą*, it laisvą nuo visų reikšmių lauką, pasiekia ir savo esaties *nuogumą*, visą perregimą pamatymą, užstotą „kalnų, / upių ir medžių / kurie trukdo tavyje matyti / toliau nei peizažą / iš visų peizažų“. Kitame šio ispanų poeto eilėraštyje pastebėtina tampa aplinkos patirtis, kurios dėka subjektas mato kitą *galimą* dalyko formą: „Giliai kvėpuoju dulkėmis / visų kelių. / Matau, kaip medžiai / tampa dūmais, niekuo. / Kaip saulės šviesa / yra anglis ir pelenai. / Šventykla griūna. / Kam kelti klausimus“ (José Corredor-Matheos. Jaime D. Parra 2006). Subjektas regi, manomai, degančius *medžius*, kurie savo formą pakeičia į *dūmus*, o šie, išsisklaidydami po erdvę, tampa *niekuo*. Saulės šviesa čia irgi perkeliama į degimo reikšmę, regimą *anglies ir pelenų* forma. Tapatus perkėlimo veiksmas matomas ir Kajoko eilėraščio eilutėje: „[...] kailiu teka gruodžio sniegas bet vanduo“ (*Meditacijos* 1997: 131). Vanduo čia subjektui matomas tik viena iš savo formų – sniegu, o kitame Kajoko eilėraštyje sniegas yra šalčio pagrindas, nuoroda į žiemą: „[...] Bet sniegas. Nes šalta“ (*Meditacijos* 1997: 136).

Tęsiant žinojimo kaip tikrovės patyrimo raišką nagrinėjamoje poezijoje, svarbi tampa refleksyvios sąmonės būseną, bylojanti apie subjekto laimingą *nieko* žinojimą. Viename Koredor Matėjo eilėraštyje teigiama: „Nėra jokios priežasties / būti liūdnam. / Nėra jokios priežasties / būti liūdnam, / nei būti linksmam. / Nėra jokios priežasties niekam. / Ir laimingas taip žinau“ (José Corredor-Matheos. Jaime D. Parra 2006). Jokios priežasties neatradimas įvairioms būsenoms ar galiausiai *niekam* paaiškinti lemia švarios sąmonės laimingą žinojimą arba, Kajoko atveju, lengvą nežinojimą: „lakštingala / vėl išgiedojo / naktį / kaip lengva miegoti / šito / nežinant“ (*Meditacijos* 1997: 211). Visgi iš eilėraščių raiškos galima pastebėti, jog turimomis duotimis perkrauta sąmonė lemia būties sunkumą, kaip antai Kajoko eilėraštyje „Senis“: „raukšlėtas lapas / plaukia upeliu / kieno jis – prisiminti negaliu / kadais žinojau / klevo jis tačiau / ir šį žinojimą jau pamiršau / žinojau

¹⁵⁶ Corredor-Matheos, selección de poemas, <http://amediavoz.com/corredormatheos.htm> (žiūrėta 2016.04.30. 17:00).

viską / net ar bus ruduo / bet kas iš to / dabar pasaulį / težinau tik tiek / kiek slopų tavo / atodūsi mirtie / – per daug žinai / per daug / dar lauk“ (*Meditacijos* 1997: 196). Lyrinis subjektas, regis, pamiršęs objektų duotis (*klevo lapas*) čia yra arti nežinojimo kaip proto išsilaisvinimo momento, tačiau pro jo nežinojimą prasiveržia *slopios mirties atodūsis* kaip artimiausias subjekto būsimos patirties momentas. Toks subjekto išsitarimas, nors ir bergdžias, palyginus su jo užmarštimi, yra ne *tas* nežinojimo momentas: „– per daug žinai / per daug / dar lauk“, kurio proto nubudimas matuojamas laiku. Tuo tarpu, Koredor Matėjo eilėraštyje rega patiriant jūrą, steigiama baigties kaip virsmo į vienio formą: „Matai jūrą / tolumoje. / Begalinė paguoda / žinojimo, / kad kurią dieną / turi būti / jos vandenyse / vien tik banga / sulūžus“ (José Corredor-Matheos. Jaime D. Parra 2006). Eilėraščio subjekto jaučiama paguoda, jog jo esatis pakeis formą: virs į nieką, o drauge į viską, ir pasireikš viena iš savo formų: „vien tik banga / sulūžus“.

Nagrinėjamoje poezijoje žinojimas neretai sietinas su, atrodytų, opozicine užmarštimi. Vienas pavyzdžių, Koredor-Matėjo eilėraštis: „Tai sunki našta. / Kai tik prieisiu upę, / ją išmesiu į vandenį, / kurie nenorėdami praeina. / Stovėdamas ant akmenų, / Kontempliuosiu apskritimus, / Kol visą tai užmiršiu, / Kol užmiršiu, kad užmirštu“ (*Poesía 1970-1994* 2000: 103). Čia teigiama, jog užmarštis turinti ateiti iš įsistebėjimo į objektą, šiuo atveju, į išmestos naštos sudrumsto vandens apskritimų kontempliaciją: „Tai sunki našta. / Kai tik prieisiu upę, / ją išmesiu į vandenį, / Kontempliuosiu apskritimus“. Kajoko eilėraštyje „Žalias kovo ledas“ užmiršimas yra miegančios sąmonės padarinys. G. Kajėno teigimu, Kajoko kuriamo lyrinio subjekto sąmonė, veikiama meditacijos „[...] yra pasiruošusi netikėtumams, ji atvira spontaniškai priimti visa, kas jai ir pasirodo“¹⁵⁷, tad, kai subjektas yra netikėtai pažadinamas patyrimo, užmarštis įgyja prisiminimo reikšmę:

„Tarp žolių pernykščių – apipuvęs lapas, / purvas, perlo šukė – bet gal nebe ta? / Ieškai, kas pradingo, atminty kas slepiasi, / ką minkštai sugėrė miego tuštuma. / Tik staiga pro šaką – žalias kovo ledas... / Tarsi nujautimas, kad kažką tenai, / kur buvai nebuvęs, tu žinai nematęs – / tik seniai užmiršęs tai

---

¹⁵⁷ Kajėnas, 2004.

atmintinai“ (*Meditacijos* 1997: 139).

Nežinojimas čia, G. Kajėno žodžiais, yra „kaip nenuspėjamo pažinimo galimybė.“¹⁵⁸ Todėl subjekto atmintį pažadinusi žolės properšos, lendančios iš po ledo (*žalias kovo ledas*) pamatymo patirtis subjektą atveda į pamirštą atsiminimą, kurio esatis vėl grįžta būti aiški be buvimo jos akivaizdoje ir be jos matymo: „kur buvai nebuves, tu žinai nematęs“.

Dialoginiais saitais su gamta susijungusiam lyriniam subjektui gamta tampa atraminiu patirties ir iš jos įgaunamos išminties būdu. Tad bandymas kalbėti apie subjekto ir gamtos santykį, reikalauja pirmiausia dėmesį centruoti į kalbą apie patį subjektą, mat „į aplinką visuomet žvelgiama iš savojo kūno perspektyvos“¹⁵⁹, todėl gamta yra patiriama per jos suvokėją. Todėl fenomenologiniu supratimu, „gamta kaip natūralus pasaulis yra juslinio, kūniško subjekto pašnekovas percepciniame dialoge.“¹⁶⁰ Bet koks gamtos objektas ar objektas apskritai yra neatsiejama subjekto dalis, nes yra tai, į ką metamas žvilgsnis ir tai, kas metamą žvilgsnį „sugauna“ bei savo išraiška įprasmina subjekto egzistenciją.¹⁶¹ Nagrinėjamos Kajoko bei ispanų poezijos atveju, lyrinis subjektas save tapatina su gamta, tad ir tikrovės patirtis yra sąlygota gamtos patyrimo.

Ispanų poezijos atžvilgiu, kaip jau buvo pastebėta anksčiau, Valento kūryboje *niekas* dažnai įgyja *visko* sampratą. Esatis dažnai įprasminama per tamsumos, tuštumos motyvus ir eilėraščiuose, Chosė Luiso Puerto pastebėjimu, yra „matomas labai reikšmingas būties valymas, atsitraukimas link pasaulio gelmės: vadintūsi tai žeme, mėnuliu, šešėliu ar niekuo, kuris visus šiuos būdus vadina gelme, išsiomis ar poetu.“¹⁶² Taigi, viena vertus, gamtai priskiriama ertmės, kur užgimsta gyvybė prasmė: „[...] mane vis dar kviečia miškas / ir motina gamta mane sumažina, / mane įtraukia į save, mane gražina į nieką“ (eil. „Miškas“. Valente 2000: 46). Kita vertus, eilėraštyje matomas subjekto ir

---

¹⁵⁸ Kajėnas, 2015.

¹⁵⁹ Juzefovič, 148.

¹⁶⁰ Girius Kraucevičius, „Gamtos sampratos analizė M. Merleu-Ponty filosofijoje“. Baigiamasis magistro darbas. Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas, 2014, 18.

¹⁶¹ Ten pat, 16.

¹⁶² José Luis Puerto, „José Ángel Valente: dos lecturas“, 44. <http://www.zurgai.com/archivos/201304/012001040.pdf?1> (žiūrėta 2016.03.17. 16:00).

gamtos dialogas, kuris reflektuoja kūno įsipynimą į pasaulį, kur pasaulio kviečiamas subjektas jam atsako.¹⁶³ Šio eilėraščio atveju, atrodo, jog subjektą kviečiantis miškas nebūtų pradėjęs jo kviesti be paties subjekto noro atsisaukti į tą kvietimą. Šį subjekto-gamtos dialogo sąryšį galima aiškinti per G. Šmitienės išskleidžiamą Husserlio steigtą abipusį kūno ir pasaulio ryšį: „Žiūriu į medžius, kurie žiūri į mane. Patyrimas, kad esi matomas, leidžia kito matymu „matyti“ save – teikia tam tikrą žinojimą apie *savą įsikūnijimą*. *Mano kūną* steigia kito žvilgsnis, iš jo jaučiu savo formą.“¹⁶⁴ Taigi lygiai taip, kaip šis abipusiu ryšiu grįstas žiūrėjimas į medžius ir jų atsakas ta pačia žiūra, veikia ir Valente lyrinis subjektas, kuris pats kviečiasi mišką. Tapatus subjekto judesys, reflektuojamas gamtos patyrimu ir susitapatinimu su pačiu savimi per ją, veda prie pirmapradiškumo patirties, kur gamta kaip įšcios „įtraukia į save“ ir ne atiduoda į visatą, bet „grąžina į nieką“ į, manomai, aukščiausią būties tašką. Veiksmazodis *grąžina*, žymintis veiksmo judėjimą ten pat, iš kur pradėta judėti, nurodo subjekto numanomą žinojimą apie šį *nieko* pavidalu išreikštą pirmapradiškumą. Visgi šis žinojimas tampa aktualus tada, kai lyrinis subjektas yra gamtos patyrimo akimirkoje. Kitame Valente eilėraštyje, pavadinimu „Horizontas“, saulės leidimosi principu lyrinis subjektas artėja prie begalybės arba, fenomenologiškai žvelgiant, čia atsispindi „kopuliacija – vieno perėjimas į kitą, tapimas kitu, kūno ribų pratęsimas“¹⁶⁵: „Nesibaigianti pabaiga, prie kurios artėju, / kur niekas nesibaigia, / kur ne-būtis pradeda / tyra neišvengiamybe / nesibaigiančiai būti“ (Valente 2000: 86). Horizontas eilėraščio subjektui akimis matomos tiesės pavidalu suponuoja apie begalybę, prie kurios artėja ir jis pats. Kaip jau buvo pastebėta eilėraščio struktūros analizėje, priešdėlio „ne“ perkrauta vartosena (*nesibaigianti, nesibaigia, nesibaigiančiai*) yra itin svarbi, nes neigimo forma byloja apie horizontą lyg aukščiausią būties taško išraišką. Čia prasideda *ne-būtis*, į kurią regimo horizonto perkėlimu, persikelia ir pats subjektas. Arba, kitaip tariant, subjektas ir horizontas kaip „suvokiantis ir suvokiamas yra abipusiškai priklausomi, susipynę. Jie

---

¹⁶³ Šmitienė, 26.

¹⁶⁴ Ten pat, 29.

¹⁶⁵ Kraucevičius, 18.

vienas kitam pralaidūs, vienas į kitą įsirašantys, tampantys vienas kito struktūra.¹⁶⁶ Panaši sintezė, kilusi iš gamtos reiškinių stebėsenos, aptinkama ir kitame Valento eilėraštyje „Aušra“: „Tuštuma. / Neturėti, / nejausti tavo kūno kaitros“ (Valente 2000: 92). Aušra šiame eilėraštyje lyriniam subjektui patiriama kaip visko pradžia, kur viskas dar yra iki savo buvimo, kur tik *brėkšta* būti pamatyta aplinka, iš vieno žodžio sudarytų sakinių reprezentuojanti *aušros* pojūtį: „Tuštuma.“ Ši būseną savo laisvumu laisvą daro ir lyrinį subjektą, kuris nieko neturėdamas nesisavina ir nejaučia, nes, kaip ir aušra (o gal tik dėl jos), jis yra tik visko pradžioje, dar nuo saulės neįkaitusio kūno patirtyje: „nejausti tavo kūno kaitros“. Tad rytinė ramybė, kurios išraiška kuriama ir per kalbėseną bendratimi, eilėraštyje sukuria kasdienę rytmečio patirtį, kuri tampa universalia subjekto patirtimi.

Kitas Valento poezijos kūrinys išreiškia dabarties laiko pajautą: „Manęs prašei paaiškinti nesėkmės ar sėkmės priežastis. Žvejo daina nugrimzda į vandenį“ (eil. „Vang Veto versija, VIII amžius“. Valente 2000: 50). Tokia staigios minties nutraukimu grįsta antroji eilėraščio dalis veda prie fenomenologijai ir orientui svarbios (ir vertos atskiros stebėsenos) akimirkos pagavos, kuri įmani būtąjį laiką paaiškinti esamuoju, nepaisant atsakymo nerelevantiškumo: „Žvejo daina nugrimzda į vandenį“. Eilėraštyje matoma koncentraciją į dabartį. Toks kalbėjimas esamuoju laiku, o tikriausiai, lyrinio subjekto sąmoningas buvimas dabartyje skleidžiasi ir kito ispanų poeto – Ch. Koredor-Matėjo eilėraščiuose. Rodriguesas Ventūra teigia, jog Koredor-Matėjo poezijoje tikrovė grindžiama gamta: „gamtos elementai yra artimiausi klaidingam ar tikram pasaulio suvokimui grįsti, tai buvo ir yra stebėjimo ir interpretavimo objektai.“¹⁶⁷ Tad gamta ir subjektas čia vėlgi dalyvauja percepciniame dialoge: „Jūra: / kol į ją žiūri, / garuoja“ (José Corredor-Matheos. Jaime D. Parra 2006). Lyrinio subjekto patirtyje pasireiškia jūros vyksmas, tačiau objekto pasireiškimas, fenomenologiniu požiūriu, priklauso nuo jį stebinčiojo: „[...] kūnas stebėjimo procese dalyvauja ne kaip neutralus stebėtojas, pasyviai priimantis juslinius dirgiklius, bet daikto savybės kinta priklausomai nuo mano kūno

---

¹⁶⁶ Šmitienė, 27.

¹⁶⁷ Rodríguez Ventura, 59.

padėties bei judėjimo.¹⁶⁸ Šiuo atveju jūros garavimas pasireiškia tik *kol* stebintysis yra šio vyksmo akivaizdoje. Taigi fizinė tikrovės išraiška lyriniam subjektui yra dabartiška. Kiti keli Koredor-Matėjo eilėraščiai taip pat skleidžia gamtinės tikrovės, pasireiškiančios dabartimi sampratą: „Mano kūnas yra šis medis, / kalnas ir upė. / Niekas, niekas tą žino, / tik aš, kuris tai užmirštu“ (José Corredor-Matheos. Jaime D. Parra 2006). Čia lyrinis subjektas sinteze tarp savęs ir regimo gamtos vaizdo, pasiekia vienį. Pastebėtinai rodomas įvardis *šis* žymi lyrinio subjekto susitapatinimą su matomumo lauke esančiu reginiu: „Mano kūnas yra šis medis“. Lyrinio subjekto vienovė su *medžiu, kalnu* ir *upe*, ir šios vienovės užmiršimas: „Niekas, niekas tą žino, / tik aš, kuris tai užmirštu“, leidžia manyti, jog yra pasiektas atsigręžimas į atmintyje pasislėpusį žinojimą apie šią *galimą* jungties su aplinka pajautą. Tad gamtos elementai Koredor-Matėjo poetikoje „formuoja jo realybės dalį ar kasdienos buveinę.“¹⁶⁹

Įdėmi žiūra taip pat gali atverti ir vienus ryšį tarp subjekto ir stebimo objekto, kaip tai reiškiami kitame Koredor-Matėjo eilėraštyje: „Žinau, kad yra kalnas, / nes skraido, / nes niekad nėra nejudrus, / neaiškus / tarp dangaus ir žemės. / Žinau, kad tai yra kalnas, / nes jam nereikia / žinoti, kad esu čia, / kaip įbestas, įsižiūrėjęs į jį“ (José Corredor-Matheos. Jaime D. Parra 2006). Įsižiūrėjimas šiame eilėraštyje atveria kitokią žiūrą į kontempliuojamą objektą. *Kalnas* čia be atsako, neformuodamas formuoja savo daikto atitikmenį lyrinio subjekto patirtyje: „Žinau, kad tai yra kalnas / [...] / „nes jam nereikia / žinoti, kad esu čia“. Matoma, jog dialogas vyksta per įsižiūrėjimą, tačiau šiame įdėmios žiūros veiksmo aktyvus yra tik subjektas, nes objektui primetamas nesuinteresuotumas.

Jei ispanų poezijos atveju gamtiška tikrovės patirtis lyriniam subjektui tampa jo išminties sąlyga, Kajoko poezijos atveju, gamta taip pat yra viena svarbiausių pasaulio ir savęs patyrimo priemonių. D. Jakaitės pastebėjimu, Kajoko poezijoje atsiveria „kasdienio pasaulio šventumo kontempliacija ir tokia daiktiškumo estetika, kurioje ypač svarbus

---

¹⁶⁸ Kraucevičius, 15.

¹⁶⁹ Rodríguez Ventura, 60.

gamtos pasaulis.¹⁷⁰ Tad Kajoko eilėraščių lyrinio subjekto visą stebėseną centruoja į aplinkos pasireiškimą jo patirtyje, o tai sąlygoja universalų pažinimą, reflektuojamą viename iš eilėraščių – „Rytinis obelų žydėjimas“: „Ankstus gegužio rytas. Ramuma. / Smėlėtam klony – kaimas, kuriame / staiga vejelis dvelkteli nubudęs – / toks gležnas, / toks švelnus, / toks nedidutis, / o visas sodas telpa tam dvelksme!“ (*Meditacijos* 1997: 189). *Rytinis obelų žydėjimas*, lyrinio subjekto samprata, yra rytmečio *nubudinto* vėjo deminutyviniu dvelkimu paskleistas obels žiedų kvapas, o tai reprezentuoja mintį, jog visas pažinimas gali tilpti net menkiausiame gamtos judesyje. Tapatų įprasminimą galima aptikti doistinėje kelionės sampratoje, kur pagrindinis principas „veikti neveikiant, neišeinant iš namų surasti Dao.“¹⁷¹ Taip ir Kajoko subjekto atveju veikiantis neveikimas veda į universalų žinojimą, arba A. Juzefovič teigimu, į „žmogaus sąmonės kaitą.“¹⁷² Visai kaip šio eilėraščio atveju, kur visas sodas (tai, kas lyriniam subjektui įgyja sodo reiškmę) yra tame lengvame dvelktelejime, Kajoko poezijoje lyrinis subjektas, nejudėdamas iš gamtos pažįsta pasaulį per save, o svarbiau – save per pasaulį. Kitame Kajoko eilėraštyje, pavadinimu „Astros“, perteikiama pakitusi matymo patirtis: „visai kitaip visai kitaip / man žydi astros jau ne taip / kaip kitados lietuj ir vėjuos / jos man žydėjo / visai visai kitaip tačiau / taip pat baltai kaip ir anksčiau / visai taip pat gal vien tiktai / todėl ir žydi jos kitaip“ (*Meditacijos* 1997: 68). Nors *astros* žiedas subjektui savo esme lieka žydėti „taip pat baltai kaip ir anksčiau“, tačiau pakitusi matymo aplinkybė: „kaip kitados lietuj ir vėjuos / jos man žydėjo“ yra sąlyga pastebėti patį žydėjimo nekintantumą, keičiantis žiedo matymo fonui: „visai taip pat gal vien tiktai / todėl ir žydi jos kitaip“. Toks Kajoko lyrinio subjekto dėmesingumas, nukreiptas į kasdienės patirtis, atspindi A. Peluritytės pastebėtą Kajoko kūryboje išryškėjantį požiūrį į „nereikšmingą smulkmeną kaip į reikšmingą, į gamtos figūrą, detalę, mažmožį, kuris stabdo žvilgsnį ir verčia suvokti už jo glūdinčią svarbią gyvenimo tiesą [...]“¹⁷³ Kajoko eilėraštyje „Atsidusimas“ subjekto žvilgsnis ir stabteli ties jo aplinką sudarančiais

---

¹⁷⁰ Jakaitė, 110.

¹⁷¹ Juzefovič, 67.

¹⁷² Ten pat, 68.

¹⁷³ Peluritytė, 86.

mažmožiais: „Štai ir vėl man pasaulis gražus, štai ir vėl, – / šie kemsynai, ši plunksna parskridusio genio, / tvenkinys, maurų kvapas, asla, pakelė... / Va – išpampus, stora tarsi pantis dėlė, / įsisiurbus į koją žasino seno, – / net ir ji, net ir ji, varge mano!...“ (*Meditacijos* 1997: 190). Eilėraštyje lyrinio subjekto pasaulį sudaro regimi objektai, mat, teigdamas, jog pasaulis vėl grįžo būti gražus, subjektas įvardina tą grožį, nuo kurio, manomai, buvo nutolęs: „šie kemsynai, ši plunksna [...] / stora tarsi pantis dėlė“. Rodomaisiais įvardžiais *šie, ši* įvardinami objektai žymi, jog tai dabarties regimojo pasaulio atributai, mat subjektas turi matyti *kemsynus* ar *plunksnas*, kad galėtų rodomai juos parodyti. Tad eilėraštyje matomas atsigręžimas į gamtines formas, kasdienės patirties dalis, kurios subjekto patirtyje įprasminamos naujai.

Kajoko eilėraščiuose abstrakcija neretai išreiškiama konkrečiais vaizdiniais, kaip pavyzdžiui eilėraštyje „Tėviškė“: „Palaukė. Takas. / Stiklinis tolių mėlis. / Šermukšnių kekės. / Su sniego karūnėlėm“ (*Meditacijos* 1997: 37). *Tėviškė* eilėraštyje įprasminama per taupius, kocentruotus gamtos vaizdinius, kuriuos reprezentuoja vos kelių žodžių junginys, užimantis atskirą eilėraščio eilutės poziciją. Šią abstrakciją, tiksliau, jos prasmę ir įgalina tokie konkretūs gamtiniai vaizdiniai. Arba kitame eilėraštyje „Pavasaris III“: „Žiema lyg. Bet jau neilgai, / sniegai, jums baltuot – / pralėkusių rogių vėžėj / sublyksi vanduo...“ (*Meditacijos* 1997: 152) abstrakcija iliustruojama konkretybe – netikėto vandens sublyksėjimo kaip (atlydžio) pavasario atitiktens. Panašiai gamtiniu vyksmu reprezentuojama laiko tekmė ir eilėraštyje „Nepamenu, kokie metai“: „lapkritys o pasnigo / krenta lapai ant sniego / o paskui vėlei lietūs / ir kalėdos“ (*Meditacijos* 1997: 179). Lyrinio subjekto laiko suvokimas čia reprezentuojamas gamtos vyksmu. Lapų kritimas, turintis atstoti rudenį, sumaišo su sniegu, kurį dengia lapai, tad tokioje gamtos judėjimo stebėsenoje lyrinis subjektas atsitraukia nuo laiko skaičiavimo metais, ar mėnesiais, nes akcentuojama dabarties akimirka, kurios metu „krenta lapai ant sniego“. Taigi Kajoko kūryboje pastebėtina gamtiško ritmo seka, kur tolstama tam, kad būtų pasiekta tai, nuo ko buvo nutolta, ir taip kas kartą vis iš naujo: „Brendu per naktį / kad atrasčiau / rytą / [...] / brendu per dieną / kad pasiekčiau / vakarą“ (eil. „Sapno mechanika“ fragmentas.

Meditacijos 1997: 261-262). Tokia lyrinio subjekto kasdienos įprasminimo patirtis cikliškai judant ratu gali sąlygoti ir kitoki, objektišką gamtos pamatymą: „[...] ir kas čia keisto, / sakys praeivis, – išties / čia nieko keisto, / siūbuoja medžiai, ir tiek...“ (eil. „Siūbuoja medžiai“ fragmentas. *Meditacijos* 1997: 169), kur medžio siūbavimas be jokios pridėtinės minties apie jį, reiškia tik tiek, kiek jis yra matomas savo siūbavimo išraiška.

Literatūrinė tikrovė yra suvokiama kaip įkūnyta patirtis. Analizuojamos Kajoko bei ispanų poezijos atveju subjekto santykis su tikrove, viena vertus, yra nusakomas sapno analogijos būdu; kita vertus, sapnuojanti tikrovė yra nutraukiama, nes subjektas iš jos pabunda. Subjekto buvimas sapno viduje yra susijęs su abejone, jog viskas egzistuoja ne vien savo esamu pavidalu. Šiam sprendimui apie ne vienatinę pavidalo egzistenciją įtakos turi rega. Jos vedžiojamas subjektas abejoja, todėl regėjimas siejamas su iliuzija, kur daiktai regimi atspindžių, šešėlių formomis. Valento atveju buvimas atsiveria kaip *niekas* atvirkštine tuštumai prasme. *Niekas* šia prasme yra pilnybės būseną, nes atveria perregimumą kaip galutinę formą. Kajoko atveju *niekas* taip pat pretenduoja į būties pamato poziciją.

Nagrinėtoje poezijoje pastebėta, jog lyrinis subjektas siejamas su refleksyvia, iš sąmonės miego pabudusia būseną, kuri reflektuoja patyrimą, vis dar abejodama dalykų egzistencija. Prie šios abejonės atsiradimo prisideda išankstinių duočių kupina sąmonė, kuri neleidžia daiktų pamatyti atsietai nuo turimų reiškinių apie juos. Tad redukcija veda prie tuščios sąmonės, kuri imli priimti visa, kas jai pasirodo. Ji išlaisvinta nuo žinojimo, tampa *lengvo* žinojimo arba ne-žinojimo opozicine užmarštimi. Ši galutinį proto ištutšėjimą ir atspindi Kajoko bei Korredo-Matėjo eilėraščių pavyzdžiai.

Eilėraščių analizės metu buvo pastebėta, jog kertinis subjekto tikrovės patyrimo taškas yra gamta. Fenomenologijoje teigiama, jog gamtos patyrimas įmanus tik per ją patiriantį, tad gamta ir subjektas sąveikauja suvokimo dialoge. Tai lemia lyrinio subjekto tikrovės pajautą, kuri grindžiama gamtine patirtimi. Valento atveju gamta įgyja iščių prasmę. Kita vertus, subjekto-objekto ryšio vedamas Valento lyrinis subjektas įsikūnija į reginį, persipina su juo, vėlgi pereidamas į būtį kaip į ne-buvimą. Kadangi gamtos

išraiška priklauso nuo tą išraišką įprasminančio subjekto, toks apibūtinantis ryšis sąlygoja, jog gamtinės tikrovės patyrimas yra matuojamas dabartimi. Kąjoko lyrinis subjektas reprezentuoja dabarties koncentraciją į gamtinę formą, kuomet dėmesingumas skiriamas jos detalėms. Šios apmąstytos formos dėka įgauta išmintis perkeliama į universalią subjekto patirtį.

Išvados

Patirtis ieško savo išraiškos būdų, ji išreiškiama kalba, kuri atveria regimą neregimos patirties pusę. Poetinė kalbėseną geba perteikia įvairias gyvenamo pasaulio išraiškas. Jomis įgalinamas momentiškas subjekto pasireiškimas tekste ir skaitytojo pirminis subjekto išsikūnijimo patyrimas. Poezija pasižymi ypatingu jutimiškumu. Jutimiškumas suponuoja platesnį patyrimą, tad, kuo daugiau jutimiškumo, tuo įvairesnė patirties išraiška poezijoje. Kajoko, Valento ir Koredor-Matėjo poezija bendrus sąlyčio taškus įgyja daugeliu aspektų, iš jų esminiu tampa – eilėraštyje įkūnyta refleksyvi žiūra.

1. Fenomenologijos dėmesio centre atsiduria visa, kas lemia suvokimo atsiradimą. Ji tiria reiškinių pasirodymo būdus. Reiškinių pasirodymas yra įgalinamas per jų potyrį. Tad poezija, siūlydama įvairialypes patyrimo išraiškas, tampa fenomenologinės filosofijos objektu. Fenomenologinės analizės būdu išskaitoma ne tik tekstinė patirtis, bet, pirmiausia, steigiamas susidūrimas su tekstu, fenomeno pavidalu. Todėl fenomenologinė interpretacija yra galima per kalbėseną iš skaitytojo perspektyvos, kuri kūrinio prasmę atskleidžia, remiantis kylančiomis skaitytojo su kūrinio jungties sąlygotomis patirtimis. Tad poetinis pasaulis atsiskleidžia jį aktualizuojant skaitymu. Šiame darbe buvo teigiama, jog Kajoko, Valento ir Ch. Koredor-Matėjo poezija yra fenomenologiška. Darbo eigoje pastebėta, jog jos fenomenologiškumas yra grindžiamas daugybės reiškinių, su kuriais susiduria lyrinis subjektas, pasireiškimo būdu. Svarbus šio darbo aspektas buvo mediatyvumas. Jis šioje poezijoje, pirmiausia, įgyja ne Rytų kultūrai būdingą sąmonės nuostatą ar praktikos būdą, bet veikia tampa „ap-mąstymo“ forma. Šioje poezijoje mąstoma ne tik apgalvojimo būdu, tačiau mąstymu apipinant objektą, „ap-mąstant“ jo pasireiškimą lyrinio subjekto patirtyje. Šio veiksmo būdu nagrinėtoje poezijoje „ap-naikinamas“ subjektyvumas, kuris, nors ir yra neįmanus būti galūtinai pašalintas, tačiau eilėraščių analizėje pastebėtas subjekto juslių kaip pagrindinių realybės suvokimo kliuvinių eliminacijos ketinimas, ar bent refleksyvus žvilgsnis į jas kaip tikrovės iškreipėjas. Toks žingsnis suponuoja,

jog Kajoko Valento ir Ch. Koredor-Matėjo poezijoje yra steigiamas tuščios sąmonės būvis, randantis atitikmenį su dzenbudistine, daoistine ir fenomenologine tuščios sąmonės nuostata. Nors buvo manyta, jog Valento ir Koredor-Matėjo poezija skirtybę su Kajoko kūryba įgauna tuštumos motyvo aspektu, darbo eigoje suprasta, jog tuštuma nagrinėjamoje poezijoje įgauna ypatingą, jungiamąją raišką. Ja ne tik įvardinama lyrinio subjekto sąmonės būseną, tačiau tuštuma čia tampa subjekto suvokiamos esaties pamatu. Šis Kajoko bei ispanų poezijoje tuštuma grindžiamas esaties pasireiškimas yra priešinamas esaties grindimu maštant. Tai tapo galimybe darbe išsikelti prielaidą, jog tikrovė Kajoko ir ispanų „tyliojoje“ poezijoje yra dvejojama pobūdžio.

2. Dvilypumą, tikrovės požiūriu, ši poezija įgavo per eilėraščiuose glūdinčios reflektyvios ir nereflektyvios, ar miegančios ir atsibudusios sąmonės įprasminamą tikrovę. Šios sąmonės veiklumo ir neveiklumo būsenos poezijos analizėje pateiktos kaip miegančios ir nubudusios sąmonės atitikmenys. Todėl tikrovės supratimui į poezijos nagrinėjimą buvo įvesta tikrovės kaip sapno analogija. Ši analogija darbe laikyta išeities tašku, norint suprasti lyrinio subjekto skirtingomis sąmonės būsenomis patiriamas skirtingas tikrovės išraiškas. Poezijos tikrovės pasireiškimo forma yra kalbinė, todėl darbe buvo svarbu atkreipti dėmesį į išorinę eilėraščio raišką, kuria pasirodo pats eilėraštinis.
3. Eilėraščio vidinėje plotmėje glūdi eilėraščio prasmė. Prasmė savo išraišką įgyja per garsų ir vizualiai regimų ženklų raišką. Todėl vienas iš darbo uždavinių buvo kūrinio formos stebėseną. Eilėraščių analizės būdu suprasta, jog eilėraščio prasmės įgalinimas eilėraščio skaitymu svarbus tiek Kajoko, tiek ispanų poezijoje. To refleksija įgalinama ne tik eilėraščio būdu, bet yra regima ir pačiuose eilėraščiuose. Taigi Kajoko, Valento ir Koredor-Matėjo poezijoje grindžiama mintis, jog žodžių prasmės įreikšminimos tik per jas aktualizuojantįjį. Žodžiai, ženklų pavidalu, kinta, jungiasi į prasmės įreikšminimą, tačiau eilėraštinis, pirmiausia, pasirodo savo išorine forma. Jos raiška šioje poezijoje įvairi. Kalbinė eilėraščio forma (intonacinė, ritminė,

sintaksinė) eilėraščiui suteikia gilesnę prasmės raišką. Ypatingą svarbą įgyja visiems nagrinėtams poetams būdingas verlibras, gradacijos, pasikartojimo elementai, kurie suteikia minties tekėjimo įspūdį. Tai taip pat pastebėta, jog šie elementai įgalina pasiekti refleksijos, mąstymo pavidalų, raišką, nes eilėraštis pasirodo kaip judanti mintis. Tad eilėraščio grafika (pauzės, eilučių paslinkimai) atkuria eilėraščio turinį, o forma, kaip ir kalba, projektuoja subjektą įgalinti savo patyrimo išraiškos pratęsimą. Kajoko, Valento ir Koredor Matėjo kūrinuose eilėraščio pavadinimas dažnai padeda įprasminti grafinės eilėraščio formos raišką. Eilėraščio grafinė raiška Kajoko ir Valento poezijoje veikia tiesioginio išorės-turinio atitikimo principu. t. y., jei eilėraščio tematika – atspindys, eilėraščio eilutės gali būti išrikiuotos taip, kad sudarytų vizualų atspindėjimo veiksmą. Koredor-Matėjo poezija vizualiai nėra išraiškinga, ji taupi, švari, veik nejudanti ir savo grafinė raiška žyminti paprastumą, kuris tokios pat paprastumo prasmės pavidalu yra išipynęs į eilėraščio gelmę. Eilėraščių analizės metu suprasta, jog grafinė raiška nagrinėjamoje poezijoje geba perteikti eilėraščio prasmę platesniu jausmėmis prieinamu pavidalu. Šis aspektas, nagrinėjant subjekto ir realybės santykį bei analizuojant tuos pačius eilėraščius, per skirtingas jo išorės ir vidaus formas, nebuvo pastebėtas. Todėl eilėraščio formos analizė šiame darbe padėjo ne tik atverti skirtingą eilėraščių raišką, per skirtingus būdus, tačiau ir suprasti, jog toks metodas yra giluminis ir našus. Svarbiausias eilėraščio formos aspektas yra susijęs su tiesiogine turinio raiška. Tylumas tampa ir esminiu sąryšio su Kajoko ir „tyliųjų“ ispanų poezija aspektu. Tyla šioje poezijoje apima prasminę eilėraščio turinio bei jo išraiškos dalį. Analizės metu pastebėta, jog tyla poezijoje nėra būdo išsireikšti stygius, ji veikiau yra forminė išraiška to, kas vienaip ar kitaip, žodžiais nėra įmanu patirti. Tad tyla įgalinamas tikslus patyrimo veiksmas: pirmiausia patiriama, o po to patirtis yra išreiškiama kalbinėmis formomis. Todėl tyla šioje poezijoje yra tiksliausias patirties iškalbos būdas. Eilėraščio struktūroje tyla reiškiasi pauzių perkrauta vartosena, sintaksinėmis formomis, kurios žodžių junginius skaido į paskirus žodžius, taip sukurdamą sintaksine prasme vienas

nuo kito nutolusius vaizdinius. Visgi, šie vaizdiniai tarpusavyje susijungia semantine prasme ir yra neišskiriami. Sintaksinis žodžių nutolimas tik parodo, jog subjektui vaizdinių patyrimas yra nukreiptas į jų atskirumo įprasminimą bendrume. Taigi eilėraščio forminė išraiška Kajoko bei ispanų poezijoje yra neatsiejama nuo eilėraščio turinio.

4. Eilėraščio gelmės patyrimui itin svarbūs eilėraščio prasmės susikūrimo būdai. Kadangi šio darbo vienas iš tikslų buvo ištirti subjekto ir tikrovės santykį Kajoko, Valento ir Koredor-Matejo poezijoje, subjekto ir realybės santykiui spręsti, svarbi tikrovės ir sapno analogija, kurios būdu galima paaiškinti tikrovės raišką poezijoje. Taigi darbo eigoje buvo suprasta, jog nagrinėjamos poezijos lyrinis subjektas yra sapnuojamas tikrovės. Viena vertus, jis yra miegančios būsenos, nereflektyvus, painiojasi tarp to, kas jam *pasirodo* tikrą ir to, kas *galimai* yra netiesa. Kita vertus, darbe pastebėtas ir subjekto suvokimas, jog visa jo matoma netikrovė yra paremta juslėmis iškraipomu pavidalu, tad tokia tikrovė yra jusliška matoma, bet jai stinga *tikrojo* patyrimo. Tikrajam patyrimui rasti trukdo mąstymo klaidžiojimas mąstyme, todėl pastebėta, jog nagrinėtoje poezijoje subjektas siekia pamatyti daiktą jo tikrojo pavidalu. Todėl eilėraščiuose buvo pastebėtas siekis atsidurti būsenoje, kurioje mąstymo nebelieka. Lyrinio subjekto tikrovės patirtis miegančios sąmonės perspektyvoje labiausiai siejama su nepasitikėjimu vienatinių daiktų pavidalais. Kajoko poezijos subjektas suvokia, jog mąstymas iškreipia jo tikrovės matymą, ir atvirksčiai. Tad Kajoko eilėraščiuose buvo pastebėta mąstymo ir matymo sintezė, kuri susijusi su dzenbudistiniu ir doistiniu tiesos reliatyvumu. Poezijos analizės būdu prieita išvada, nepasitikėjimui realybės tikrumu, daugiausia įtakos turi juslinės duotys, kurios suprantamos kaip galimas įrankis kvestionuoti realybę, tačiau netinkamas būdas realybę patirti. Todėl tiek Kajoko, tiek ispanų „tyliojoje“ poezijoje prieinama prie realybės kaip *nieko*, kaip tuštumos išraiškos patyrimo. Šis daiktų matymas *nieko* pavidalu, aptiktas nagrinėtoje poezijoje, yra labai artimas fenomenologinei redukcijai, kuria patiriamas daikto *savo* išraiška. Tad toks „visko kaip nieko“ potyris rodo, jog

tikrovė poezijoje įgauna ir reflekyvios sąmonės perspektyvos raišką. Čia vis dar abejojama daiktų esatimi vienatine jų forma. Tačiau regimas lyrinio subjekto reflekyvus žvilgsnis į savomis reikšmėmis pripildomą daiktą, o ne paties daikto potyrį, artina subjektą prie tuščios sąmonės fenomeno. Todėl darbo metu buvo apstvarstytos žinojimo ir ne-žinojimo opozicijos, kurios savo semantinėmis prasmėmis suponuoja sąmonės nepertkrautumą, galimybę jai tapti tuščia, erdvia vieta betarpiškam daikto patyrimui.

5. Nagrinėtoje Kajoko ir ispanų poezijoje pastebėtas subjekto nukreiptumas į objektą. Poezijos analizės būdu suprasta, jog subjektas savo žvilgsnį labiausiai nukreipęs į gamtos elementus. Jie šioje poezijoje yra pokalbio su subjektu dalyviai. Gamta lyriniam subjektui tampa jo juslinių patirčių centru, todėl lyrinis subjektas yra nuolatiniam gamtos „ap-žvelgimo“ veiksmė. Kadangi gamta, kaip ir bet koks kitas objektas, yra įprasminama per subjekto žiūrą, gamtos potyris yra dabartiškas. Gamta, viena vertus, yra pirmapradiškumo ertmė. Ji, nekviessdama, kviečia į ją įsiterpti, susitapatinti su savimi, susipinant su ja. Analizės metu buvo prieita prie minties, jog esaties kaip tuštumos, kaip nieko samprata yra grindžiama gamtos pirmapradiškumu. Todėl gamta analizuotuose eilėraščiuose pavirsta į universalaus suvokimo prieigą. Nagrinėjant gamtos fenomeną subjekto perspektyvoje, prieta prie minties, jog Kajoko, Valento ir Koredor-Matėjo poezijoje steigiama mintis apie pasaulio potyriui nereikalinga jokia įvairiapusė patirtis. Kajoko, Valento ir Koredor-Matėjo eilėraščiai rodo, jog pasaulio patyrimui reikalingas jutimiškumas, geba įsistebėti į bet kurį elementą, kurio betarpiškas pasireiškimasis gali išvesti į betarpišką viso pasaulio pažinimą.

Santrauka

Šio magistro darbo tema – Donaldas Kajokas ir „tylioji“ ispanų poezija. Pagrindinis darbo objektas yra Kajoko ir „tyliosios“ ispanų poezijos atstovų Chosé Anchelo Valento, ir Chosé Koredor-Matejo eilėraščių analizė. Šio darbo tikslas yra ištirti Kajoko ir „tyliosios“ ispanų poezijos eilėraščio išorinę raišką, ir lyrinio subjekto santykį su tikrove. Darbo tikslo pasiekimui pasirinkta metodologija – fenomenologija. Fenomenologija tiria reiškinius, kurie įeina į sąmonės suvokimą. Poezija sąryšį su fenomenologija įgauna per tekste įkūnytą ir besireiškiančią subjekto patirtį. Todėl šiame darbe pagrindinis dėmesys yra skiriamas įvairialypėms subjekto patirties struktūroms. Kajoko ir ispanų „tyliosios“ poezijos atstovų susitikimą bendrame aptarimo lauke sąlygoja jų poezijoje įprasminami tarpusavio sąlytį žymintys aspektai: refleksyvumas; tylumas ar taupus kalbėjimas; subjekto nukreiptumas; apmąstymas; meditatyvumas; grafinės eilėraščio formos panašumas. Eilėraščių analizės metu paaiškėjo, jog eilėraščio išorės raiška sąlygoja eilėraščio prasmės įreikšminimą. Svarbiausias eilėraščio formos aspektas yra tyla ir pauzė. Jų raiška aptinkama išorinėje ir vidinėje eilėraščio plotmėse. Išorinėje plotmėje tyla pasireiškia pauzių, intonacijos, sintaksės būdu. Tyla eilėraščio vidinę prasmę žymi nebylia kalbėsena apie kalba sunkiai išsakomus potyrius. Šiame darbe buvo užsibrėžtas tikslas – ištirti Kajoko, Valento ir Ch. Koredor-Matejo lyrinio subjekto tikrovę. Kadangi nagrinėjama poezija yra laikoma meditatyvia, tikrovė šioje poezijoje nagrinėjama dzenbudistiniu/daoistiniu sapno analogijos principu, kur tikrovės supratimas yra iliuzinis. Realybė Kajoko, Valento ir Ch. Koredor-Matejo poezijoje yra dvejopa. Viena vertus, eilėraščių nagrinėjimo būdu pastebėta, jog tikrovė subjekto įprasminama per miegančią sąmonės buseną; kita vertus, tikrovės sapnas yra nutraukiamas, nes subjektas atsibunda iš miego. Šie du, skirtingos sąmonės būsenos sąlygoti tikrovės patyrimai, labiausiai yra susiję su juslėmis, kurios iškraipo tikrovės suvokimą. Miegančios sąmonės būvio tikrovė yra besimainanti, joje juslės apgaulios. Atsibudusio subjekto perspektyvoje tikrovė patiriama jau suvokiant juslių netinkamumą tikrovės patirčiai, subjektas čia nukreiptas į

stebėseną, jo sąmonė tuščia ir talpi priimti visa, kas jam gali pasireikšti tikrovės pavidalu.

Summary

The topic of this Master's Thesis is Donaldas Kajokas and Spanish „silent“ poetry. Main object of this investigation is analysis of poetry that belongs to Kajokas and Spanish „silent“ poetry movement representatives José Ángel Valente and José Corredor-Mateos. The principle aim of this work is to investigate external expression of the poem and and investigate lyrical subject's relation with reality. For accomplishment of this aim analysis is based on phenomenology. Phenomenology investigates every phenomenon that conscious encounters. Poetry connection with phenomenology is established by subject's experience embodiment in the text. Due to this aspect the main attention is intended to exploration of diverse structures of subjects' experience. Kajokas and „silent“ Spanish poetry encounter in this works is based on thematical contact that establishes similarity: reflexivity; silence and silent speech; intentionality; contemplation; meditative mode; poems' graphical expressions' similarity. Poems' external expression leads to the internal significance of the poems' meaning. Main external form that dominates in this poetry is silence and pause. Silence and pause are detected in external and internal level of the poem. In the exterior of the poem silence manifests by the pauses, intonation and syntax. Silence on the inner level of the poem reveals itself as a silent language that reflects subject experience could be hardly verbalized. Secondary aim of this work was to investigate lyrical subject relation with reality. Since attention in this work is focused on poetry, this poetry is described as meditative poetry. Because of this meditative state, the purpose of reality investigation through Zen and Taoist dream analogy. Here perception of reality is illusory. Reality in Kajokas, José Ángel Valente and José Corredor-Mateos poetry is of a dual its manifestation. On the one hand, during the analyzation of poetry, it has been observed that subject gives meaning to reality through the sleeping conscious. On another hand, reality dream is being terminated when lyrical subject awakes from the dream. These differ modes of conscious that leads to a different perception of reality are related with the five senses that distorts it. In the sleeping state of mind, reality is experienced by its changeability. From the awoke mind perspective, reality is being

experienced by being aware of the perception that could be inaccurate way to experience the object. Subject is intended in observation, his conscious is spacious to accept everything that is revealing itself.

Naudota literatūra

Šaltiniai:

1. Kajokas, Donaldas, *Komentarai*. Vilnius: Vaga, 1990.
2. Kajokas, Donaldas, *Meditacijos rinktinė*, Vilnius: Vaga, 1997.
3. Matheos Corredor, José, *Poesía (1970-1994)*, Pamplona (Pamiela), Edición de José María Balcells, 2000.
4. Morales Jurado, José, *Poetas del 50. Antología y Guía didáctica*. Consejería de Educación de la Junta de Andalucía, Málaga, 2011.
5. Oscar, E.; Aguilera, F, „José Ángel Valente. Selección de Poesía“. Universidad de Chile, 2001, <http://web.uchile.cl/archivos/uchile/revistas/autor/valente/JAValente.pdf>.
6. Parra D., Jaime, „Decir zen“, *The Barcelona Review*, octubre-noviembre, 2006, Nr. 55, http://www.barcelonareview.com/55/s_jcm.htm.
7. Platonas, *Valstybė*, Septinta knyga. Vilnius: pradai, 2000.
8. Valente, Ángel José, *Fragmentos de un libro futuro*, Galaxia Gutenberg, Círculo de Lectores, Primera edición, Barcelona 2000, <http://www.scribd.com/doc/53974483/Valente-Jose-Angel-Fragmentos-de-un-libro-futuro>.

Literatūra:

9. Baliutytė, Elena, „Apie puikybę, kurčią asiliuką bei vandenį, medžius ir vėjus“, *Knygų aidai*, 2015, Nr. 3.
10. Basabe Pasarín López, Alfredo, „La poesía de la generación Española del 50“. *Cuadernos Canela*, Canela.org.es, 2007, Nr. 18.
11. Bernal, Alonso Juan, „Poética y palabra en José Ángel Valente“, *Linguae*, 2004, Nr. 2, <http://www.ledonline.it/index.php/linguae/article/viewFile/183/159>.
12. Burokas, Marius, „Apie ateitį, likimą ir vėjus“ (knygų apžvalga), LRT klasikos laida „Ryto allegro“, 2015, <http://www.lrt.lt/naujienos/kultura/26/106150>.

13. Cantón Martínez, Isabel Clara, „Métrica de José Ángel Valente: Análisis de *A de Modo de Esperanza y Poemas a Lázaro*”, 2008, <https://pendientedemigracion.ucm.es/info/especulo/numero39/valente.html>.
14. Claramunt Teresa, María, „Luz del relámpago: consciencia y poesía en José Corredor-Matheos“, *Estudios humanísticos. Filología*. 2006, Nr. 28.
15. Daujotytė, Viktorija, „Pasakyti apie pasakyta“. *Literatūra ir menas*, Nr. 3542, 2015, <http://literaturairmenas.lt/2015-11-06-nr-3542/2847-literatura/4480-viktorija-daujotyte-pasakyti-apie-pasakyta>.
16. Daujotytė, Viktorija, „Poezija nėra tik poezija“. *Esė apie poeziją ir esimą*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2001.
17. Dessons, Gérard, *Poetikos įvadas*. Literatūros teorijų apžvalga. Iš prancūzų kalbos vertė Nijolė Keršytė, Jūratė Žalgaitė Kaya, Vilnius: Baltos lankos, 2005.
18. Fernández López, Laura, „El esencialismo poético en José Ángel Valente“, *Especulo. Revista de estudios literarios*, Universidad de Complutense de Madrid, 2000, <https://pendientedemigracion.ucm.es/info/especulo/numero16/valente.html>.
19. Jakaitė, Dalia, „Šiuolaikinės religinės lietuvių patirties dialogas su Raineriu Maria Rilke: Donaldo Kajoko, Leonardo Gutausko, Antano Gailiaus ir Aido Marčėno poezija“, *Colloquia*, 2007, T. 19.
20. Jonkus, Dalius, *Patirtis ir refleksija: fenomenologinės filosofijos akiračiai*. Monografija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2009.
21. José Luis, Puerto, „José Ángel Valente: dos lecturas“, <http://www.zurgai.com/archivos/201304/012001040.pdf?1>.
22. Juzefovič, Agnieška, „Intersubjektyvumo problematika Zhuangzi filosofijoje“, *Santalka. Filosofija*. 2010, t. 18, Nr. 1.
23. Juzefovič, Agnieška, *Tuštumos fenomenas. Tuštumos sklaida daoizme, fenomenologinėje filosofijoje, kinų ir vakarų estetikoje bei dailėje: monografija*. Vilnius: Technika, 2014.
24. Kajėnas, Gediminas, „Iš nežinojimo visa tai“. *Bernardinai.lt*, 2015,

<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-07-09-is-nezinojimo-visa-tai/132898>.

25. Kajėnas, Gediminas, „Meditatyvumas – kaip poetinio nemąstymo forma D. Kajoko meditacijų paraštės“, *Literatūra ir menas*, 2004. 10. 15, <http://www.tekstai.lt/tekstai-apie-tekstus/102-k/2117-gediminas-kajenas-meditatyvumas-k-aip-poetinio-nemastymo-forma-d-kajoko-meditaciju-parastes>.
26. Kraucevičius, Girius, „Gamtos sampratos analizė M. Merleu-Ponty filosofijoje“. Baigiamasis magistro darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas, 2014.
27. Libonaitė, Jurgita, „Sugrįžimai į save. Donaldso Kajoko eseistikos formos ir prasmės“. *Darbai ir dienos*, 2005, Nr. 42.
28. Lucas Machín, Jorge, „Fragmentos de un libro futuro de José Ángel Valente: el último viaje solipsista hacia el origen del ser y de la vida“, *Castilla, Estudios de Literatura*, 2010, Nr. 1.
29. Magaña Valenzuela, Fernando Juan, „José Ángel Valente. La tensión del lenguaje“, *Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes*, Alicante, 2006, <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcsq9b0>.
30. Medina Fernández, Nicolás, „Maduración, teoría y la nueva poesía: Breve nota sobre el acto de nombrar como praxis del conocimiento en José Ángel Valente“, *Especulo. Revista de estudios literarios*. Universidad Complutense de Madrid, 2005, <http://pendientedemigracion.ucm.es/info/especulo/numero29/valente.html>.
31. Mickūnas, Algis; Stewart, David, *Fenomenologinė filosofija*. Iš anglų kalbos vertė Arūnas Sverdiolas, Vilnius: Baltos lankos, 1994.
32. Mickūnas, Algis, *Per fenomenologiją į dzenbudizmą*. Vertė Dalia Kaladinskienė. Vilnius: Baltos lankos, 180.
33. Pakerienė Daujotytė, Viktorija, *Literatūros fenomenologija: problematikos kontūrai*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2003.
34. Pakerienė Daujotytė, Viktorija, *Mažoji lyrikos teorija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.
35. Peluritytė, Audinga, „Apie ribą ir beribiškumą Donaldso Kajoko kūryboje“, *Senieji*

mitai, naujieji pasakojimai [apie naujausių laikų literatūrą], Vilnius: Gimtasis žodis, 2006.

36. Rodríguez Mota, Alejandro, „Breve exposición de la metafísica oculta en la poesía de José Ángel Valente“. *Espéculo. Revista de estudios literarios*. Universidad Complutense de Madrid, 2011, <https://pendientedemigracion.ucm.es/info/especulo/numero47/metavale.html>.

37. Sampayo Vega, Elena, „La poesía de José Corredor-Matheos: el conocimiento del mundo restituido“, *Cuadernos de estudio y cultura*, Barcelona: ACEC, 2008, Nr. 31.

38. Striogaitė, Enrika, „D. Kajokas: kai reikia, Sukilėlių prospektas man virsta Su upe“, *Kauno diena/menas ir pramogos*, 2015, <http://kauno.diena.lt/naujienos/kaunas/menas-ir-pramogos/d-kajokas-kai-reikia-sukileliu-prospektas-man-virsta-su-upe-715562>.

39. Šliogeris, Arvydas, *Bulvės metafizika*, Lietuvos rašytojų sąjungos mėnraštis „Metai“, 2009, Nr. 11, <http://tekstai.lt/zurnalas-metai/5694-arvydas-sliogeris-bulves-metafizika?catid=545%3A2009-m-nr-11-lapkritis->.

40. Šmitienė, Giedrė, *Kalbėti kūnu. Fenomenologinė Alfonso Nykos-Niliūno kūrybos studija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2007.

41. Ventura Rodríguez, Elena María, „Lo cotidiano en la poesía de José Corredor-Matheos“, *Cuadernos de estudio y cultura*, Barcelona: ACEC, 2008, Nr. 31.

42. Zaborskaitė, Vanda, *Literatūros mokslo įvadas: Vadovėlis respublikos aukšt. m-klų filologijos spec. studentams*. Vilnius: Mokslas, 1982.

43. *XX amžiaus literatūros teorijos: [vadovėlis aukštesniųjų mokyklų filologijos specialybės studentams]* / S. Daugirdaitė, N. Keršytė, K. Nastopka, M. Šidlauskas ir kt. Sudarė A. Jurgutienė. Vilnius: VPU leidykla, 2006.